

Učenje o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti od 1. do 4. razreda osnovne škole

Križan, Sanja

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:345599>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-25**



Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)



Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANJA KRIŽAN

**UČENJE O SPOLNOJ I RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI OD 1. DO 4. RAZREDA
OSNOVNE ŠKOLE**

Diplomski rad

Pula, veljača, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

SANJA KRIŽAN

**UČENJE O SPOLNOJ I RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI OD 1. DO 4. RAZREDA
OSNOVNE ŠKOLE**

Diplomski rad

JMBAG: 0303050975, redoviti student

**Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilšni učiteljski
studij**

Predmet: Programiranje rada razrednika

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Opća pedagogija

Mentor: doc. dr.sc. Marina Diković

Pula, veljača, 2020.



IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Sanja Križan, kandidat za magistra _____ ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine



IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Sanja Križan, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom Učenje o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti od 1. do 4. razreda osnovne škole, koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

Sadržaj

Uvod	1
2. Ključni pojmovi.....	3
2.1 Spol i rod	3
2.2 Predrasude i diskriminacija.....	5
2.3 Ravnopravnost	6
2.4. Ljudska prava	7
3. Analiza kurikuluma	12
3.1. Zdravstveni odgoj i međupredmetna tema Zdravlje.....	14
3.2. Građanski odgoj i obrazovanje	24
4. Udruga „Brod“	28
4.1. Djeca – žrtve obiteljskog nasilja	30
4.2. Pomaci	31
4.3. Prijedlozi u izmjenama zakona	32
4.4. Feminizam i prava žena	32
5. Rodno osviještena politika u odgoju i obrazovanju.....	36
6. Prava djece – „Konvencija o pravima djeteta“	43
7. Uloga učitelja u poučavanju spolno/rodne ravnopravnosti.....	45
8. Zaključak	48
Literatura	50
Popis slika	52
Popis tablica	52
Sažetak	53
Abstract	54

Uvod

Osnovna škola odnosi se na obveznu razinu formalnog odgoja i obrazovanja koja osigurava učenicima stjecanje širokog općeg odgoja i obrazovanja. Ona otvara mogućnost daljnjem školovanju, napretku i stjecanju temeljnih znanja koja su potrebna čovjeku za život. S obzirom da je ona obvezna, postiže se jednakost odgojno-obrazovnih mogućnosti učenika te se time sprječava diskriminacija i društvena marginalizacija. Kako stjecanje znanja u smislu usvajanja brojnih činjenica i generalizacija samo po sebi nije dostatno učeniku, učenike se poučava onim znanjima i razvijanju onih kompetencija koje su im potrebne za različite uloge u životu. Stoga, opće obrazovanje podrazumijeva poučavanje odgojno-obrazovnim sadržajima koja su temelj za razvijanje intelektualnih, estetskih, društvenih, moralnih i tjelesnih sposobnosti, ali i razvoju vještina te osobnosti. *Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2017)* navodi glavne ciljeve odgoja i obrazovanja, a to su: odgajati i obrazovati učenike u skladu s općim i kulturnim vrijednostima, pravima djece i ljudskim temeljnim pravima, osposobiti ih za poštivanje različitosti i toleranciju, osposobiti ih za život i rad u promjenjivom društveno-kulturnom kontekstu prilagođavajući se tako zahtjevima tržišnog gospodarstva, novih znanstvenih spoznaja i otkrića te informacijsko – komunikacijskoj tehnologiji (NN 07/17)¹. Kvalitetno obrazovanje osnovno je ljudsko pravo koje vrijedi za sve, ono je mehanizam zaštite i spoj osobnog i društvenog razvoja (Borić, 2007). Osiguranje jednakog i rodno odgovarajućeg obrazovanja kroz hrvatski obrazovni sustav putem integriranih sadržaja sve više se ostvaruje i to kroz planove i programe odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj.

Cilj je ovoga rada analizirati u kojoj mjeri su kroz kurikulume zastupljeni odgojno-obrazovni sadržaji koji uključuju spolno/rodnu ravnopravnost. Rad se sastoji od 8 glavnih dijelova: uvoda, unutar kojeg se pojašnjavaju sami ciljevi odgoja i obrazovanja učenika kroz Nastavni plan i program za osnovnu školu te Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnim i srednjim školama. Nakon uvoda, rad sadrži 6 glavnih poglavlja razrade teme u kojima se definiraju pojmovi spola, roda, rodne i spolne ravnopravnosti. Iznose se definicije različitih autora o istom terminu, temeljna ljudska i dječja prava koja su donesena Poveljom o temeljnim ljudskim pravima te

¹ Posjećeno na mrežnoj stranici 12.12.2019 : <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>

Konvencijom o pravima djeteta, feminizam i prava žena te rodno osviještene politike i sama uloga učitelja u poučavanju teme spolno/rodne ravnopravnosti.

U svrhu rada analizirana su tri kurikulumuma čije se teme poučavaju na satu razrednika u nastavnom procesu. To su: kurikulum Zdravstvenog odgoja (2013), Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje (2019) te Kurikulum međupredmetne teme Građanskog odgoja i obrazovanja (2019). Analizom će se istražiti u kojoj su mjeri sadržaji kurikulumuma iz 2013. još uvijek zastupljeni u kurikulumu iz 2019. te kako se teme Kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja mogu povezati s poučavanjem Zdravstvenog odgoja i njegovih sadržaja.

Osim metode analize u radu je korištena i istraživačka metoda intervjua s udrugom „Brod“ iz Slavenskog Broda kako bi se uvidjelo koji su ciljevi i aktivnosti udruge, koliko nevladine organizacije doprinose u borbi sa spolno/rodnom ravnopravnosti te putem kojih normativnih dokumenata.

Ovaj rad rezultat je proučavanja domaće i strane literature, Zakona, publikacija, članaka, kurikulumuma izdanih u svrhu kvalitetnog odgoja i obrazovanja učenika i učenica iz područja izvora učenja Zdravstvenog odgoja, Građanskog odgoja i obrazovanja, učenja i poučavanja o spolnoj i rodnoj ravnopravnosti. U radu se muški rod koristi kao generički oblik.

2. Ključni pojmovi

Definiranjem ključnih pojmova ostvaruje se jasnija predodžba o povijesti pojmova i njihovo determiniranje od strane različitih autora nekada i danas.

2.1 Spol i rod

Prema Giddensu (2007) narav muškosti i ženskosti ne može se lako klasificirati ili determinirati. Ipak, mnogi autori koriste se razlikovanjem dvaju pojmova spola i roda pri analizi muškosti i ženskosti. Razlikovanje tih dvaju pojma uveo je američki psihoanalitičar dr. Robert Stoller(1968.) prema kojemu se većina populacije može jasno kategorizirati kao muškarac ili žena i to na temelju bioloških razlika poput vanjskih genitalija, unutarnjih organa i slično. Stoller objašnjava da zbog tih urođenih razlika između muškaraca i žena, žena ima mogućnost rađati i dojiti djecu, a te se razlike ogledaju i na jasnu fizičku mišićavost i jačinu muškaraca od žena. Iz toga proizlazi da su te razlike odgovorne za razlike u različitom ponašanju muškaraca i žena, ali i za uloge koje imaju u društvu (Haralambos i Holborn, 2002). Antropolog George Peter Murdock tvrdio je da su biološke razlike između muškaraca i žena temelj i spolne podjele rada u društvu i zajednici, ali isključuje da prihvaćanjem društvenih uloga upravljaju genetske predispozicije (Haralambos i Holborn, 2002). Po njemu biološke razlike dovode do rodni uloga zbog praktičnosti. (Tako) Iznosi da su zadaće ondašnjeg i današnjeg društva poput lova, sječe drveća, kopanja i fizički zahtjevniji rad, muška uloga, a žena je vezana za dom zbog svojih bioloških funkcija te je ograničena na manje naporene zadaće od muškarca (Haralambos i Holborn, 2002). Ann Oakley (1974.) odbacuje shvaćanje Murdocka te donosi svoje zaključke o tome kako rodne uloge nisu biološki, nego kulturno determinirane te da biološke karakteristike nikako ne isključuju žene iz ostalih profesija. Ona zaključuje da je majčinska uloga kulturna konstrukcija te da djeci nije nužno potreban blizak i trajan odnos sa ženskom majčinskom figurom. Oakley navodi da je socijalizacija u društvima presudan faktor za razumijevanje spola i roda (Haralambos i Holborn, 2002).

Primjerima kroz odrastanje djevojčica i dječaka uviđa se kako se razlike postižu usmjeravanjem dječaka i djevojčica prema različitim sadržajima, odnosno deklarira ih se na muške i ženske sadržaje. Pri odrastanju djevojčice se igraju lutkama, sitnim pokućstvom, a dječaci kockama, pištoljima te se tako djevojčice uvježbava na njihove

životne uloge majke i kućanice, a dječake se uči logici i praktičnom ponašanju. Tim istraživanjem Oakley je došla do zaključka da je rod društveno konstruiran, odnosno da su razlike u ponašanju muškaraca i žena naučene od najranijeg djetinjstva, a nisu biološki urođene. Daljnjim istraživanjima, David Morgan i Linda Birke (1986.) zaključili su da su spol i rod u interakciji te da rodne razlike utječu na spolne razlike i obratno (Hralambos i Holborn, 2002). Giddens (2007) smatra da se spol odnosi na biološke razlike između muških i ženskih tijela, a rod se odnosi na psihičke, socijalne i kulturne razlike između muškaraca i žena, ali ističe važnost rodne socijalizacije uz pomoć obitelji i medija. Djeca uče norme i očekivanja kroz primjere iz svoje blizine te na taj način prihvaćaju svoje spolne uloge. Spolnost je nekada u tradicionalnim društvima bila povezana s reprodukcijom, a danas je postala dimenzijom života koju svatko ponaosob može oblikovati i mijenjati. Prihvaćaju se različiti oblici seksualnog ponašanja i usmjerenja u raznolikim kontekstima (Giddens, 2007).

Danas je, iz sve veće potrebe da se pojmovi rodne terminologije uvedu u hrvatski politički, obrazovni i kulturni prostor, Centar za ženske studije izradio „Pojmovnik rodne terminologije“ (2007). Prema njemu, spolom (*sex*) se smatraju biološke značajke koje obilježavaju ljudska bića kao žene i muškarce. U pojmovniku također navode da u hrvatskoj jezičnoj i komunikacijskoj praksi termin spol pokriva značenje i termina roda, ali i da se teorijske argumentacije o spolu/rodu ne smiju zanemariti. Rod (*gender*) je definiran kao društvena razlika između muškaraca i žena. Razlike koje su naučene, promjenjive te imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura² (Borić, 2007).

Rađamo se kao pripadnici određenog spola, a socijalizacijom učimo i usvajamo prikladna ponašanja, uloge i stavove s obzirom na pripadnost muškom ili ženskom spolu. Ono što se smatra prikladnim za muškarca ili ženu determinirano je kulturom i društvom u kojem se živi (Cesar i sur., 2005). Prema Spahiću i Gavriću (2012) spol je pojam koji se odnosi na društvenu klasifikaciju bioloških karakteristika prema kojima na osnovi tjelesnih obilježja postoji podjela na žensko i muško, a rod je šire definiran i podrazumijeva društveno konstruiranje spola muškarca i žene. Rod definiraju i kao kulturno naučenu ulogu i dinamičnu kategoriju koja je kroz vrijeme sklona promijeni.

² Posjećeno 10.12.2019. na mrežnoj stranici:

https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arkhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf

Međuagencijska mreža za obrazovanje u vanrednim situacijama u svom *Džepnom vodiču za rodnu problematiku* (2010) rod definira kao društveno konstruiranje uloga, odgovornosti i identiteta muškaraca i žena. Naglašava da su to ponašanja koja se uče u obitelji, školama, ali i kroz vjerska učenja i medije. Spol definira kao prirodnu, urođenu, nepromjenjivu i univerzalnu biološku osobinu muškarca i žena (Borić, 2007).

Posljednjih godina sociolozi kritiziraju teorije o socijalizaciji i rodnim ulogama muškaraca i žena. Prema Giddensu (2007), umjesto da sociolozi smatraju da je spol biološki determiniran, a rod kulturno naučen, oni tvrde da oboje trebamo smatrati i definirati društveno konstruiranim proizvodima. *„Nije samo rod čisti društveni proizvod kojem nedostaje čvrsta bit, nego je i samo ljudsko tijelo podređeno društvenim silama koje ga oblikuju i mijenjaju na razne načine. Svojim tijelima možemo dati značenje koje izaziva sumnju u ono što se obično smatra prirodnim. Pojedinci mogu odabrati konstrukciju i rekonstrukciju svojega tijela vježbanjem, dijetom, piercingom i modnim stilom, plastičnom operacijom ili operacijom promjene spola.“* (Giddens, 2007:109,112).

Prema toj Giddensovoj argumentaciji, ljudsko tijelo i biologija nisu blagodati nego su podložni ljudskom djelovanju i osobnim izborima unutar društva u kojem se pojedinac nalazi.

2.2 Predrasude i diskriminacija

Predrasude mogu biti pozitivne i negativne. One su prethodno stvorene ideje o nekoj skupini ili pojedincu, u ovom slučaju, muškarcu, ženi ili nekoj od ranjivih skupina koje nisu podložne promjene bez obzira na nova saznanja i nove informacije o istima. Predrasude su blisko povezane s diskriminacijom, ljudi ih često na jednak način tumače, ali je razlika u tome što je diskriminacija zapravo aktivnost kojom se pripadnicima ranjivih skupina ili gore spomenutih ne dopušta pristup resursima i informacijama koje su drugima dostupne. Naime, predrasude nisu aktivnost, nego mišljenja, stavovi koji su često utemeljeni na prepričavanjima o pripadnicima određenih skupina, ali se temelje na stereotipima odnosno na čvrstim karakterizacijama određenih skupina. Diskriminacija je pretakanje tog istog mišljenja i stajališta u aktivnost, odnosno na stvarno ponašanje prema određenoj skupini ili pojedincu (Giddens, 2007).

Tako je, primjerice, jedna od predrasuda utemeljena na stereotipima da je žena kućanica, domaćica i brižna majka koja ne može sudjelovati u radu političkog života. Diskriminacija na osnovi spola u ovome bi slučaju bila kada poslodavac ne bi zaposlio ženu u politici jer s obzirom na prethodnu predrasudu, to ženi nije u opisu posla odnosno u njezinoj ulozi. Na ovom primjeru, ali i na mnogim drugim primjerima istraživanja različitih autora, težilo se promjeni te su iz tog razloga autori nastojali unijeti ravnopravnost između žena i muškaraca, ali i temeljna ljudska prava koja bi svima trebala biti zajamčena bez obzira na spol, rod i kulturološke razlike.

Zakon o ravnopravnosti spolova (2017) diskriminacijom na temelju spola označava svaku razliku, isključenje ili ograničenje koje je učinjeno na osnovi spola koje za posljedicu ima ugrožavanje ili onemogućavanje uživanja ili korištenja ljudskih prava i sloboda u političkom, gospodarskom, društvenom, obrazovnom, socijalnom, kulturnom, građanskom ili drugom području na osnovi ravnopravnosti između muškaraca i žena. U članku 7. ovoga zakona izravnom diskriminacijom smatra se svako postupanje uvjetovano spolom, kojim se osoba stavlja u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji, a neizravnom diskriminacijom smatra se kada određena pravna norma ili praksa stavlja osobe jednoga spola u nepovoljniji položaj u odnosu na osobu suprotnog spola (NN 82/08, 69/17).

2.3 Ravnopravnost

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje (2019) termin ravnopravnosti definira kao izjednačenost s pravima u odnosu na nekog drugog³. Termin ravnopravnost je zapravo spoj dviju riječi *ravno* i *pravo* pa se može vrlo lako protumačiti da je značenje zapravo jednako pravo ili mogućnost. Ravnopravnost se sagleda u odnosu na ranjive skupine kao što su žene, djeca, stariji i nemoćni, manjine, kako vjerske tako i etničke.

Zakon o ravnopravnosti spolova (2017) utvrđuje opće osnove za zaštitu i promicanje ravnopravnosti spolova kao temeljne vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske. Uređuje načine za zaštitu od diskriminacije na temelju spola te stvaranje jednakih prava odnosno mogućnosti, kako za žene tako i za muškarce. Članak 5. ovog zakona definira ravnopravnost spolova kao jednaku prisutnost muškaraca i žena u svim područjima privatnog i javnog života, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih svojih prava i jednaku korist od rezultata koje ostvaruju. U članku 14. stavka 2 iz područja

³ Posjećeno 10.12.2019. na mrežnoj stranici: <http://nazivlje.hr/rijec/ravnopravnost/27906/>

obrazovanja, sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti spolova predstavljaju integralni dio predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog obrazovanja te visokoškolskog obrazovanja kao i cjeloživotnog obrazovanja i usavršavanja, te uključuju pripremu obaju spolova za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života. Sadržaji iz stavka 2. članka 14. za cilj imaju promicanje nediskriminacijskih znanja o ženama i muškarcima, uklanjanje neravnopravnosti spolova i rodni stereotipa u obrazovanju na svim razinama, ali jednako tako i uvažavanje rodni aspekata u svim obrazovnim područjima. Zakon nalaže također i na svim razinama odgoja i obrazovanja primjerenu brigu o jednakoj zastupljenosti po spolu u učeničkoj i studentskoj populaciji te jednakoj zastupljenosti obaju spolova u upravljačkim strukturama (NN 82/08, 69/17).

Prema Boriću (2007), rodna ravnopravnost između žena i muškaraca odnosi se na prava žena i muškaraca koja nisu određena ili ograničena činjenicom da su rođeni kao žensko i muško. Time posjeduju jednaka:

- *prava*: socijalna, ekonomska, politička i pravna
- *resurse*: kontrolu nad produktivnim resursima uključujući obrazovanje, zemljište, informacije i financijske resurse
- *glas i djelovanje*: moć da utječu na odluke o raspodjeli resursa i investicija u svom domu, lokalnoj zajednici i na državnom nivou.

Rodna ravnopravnost želi suzbiti diskriminaciju na osnovi roda koja se temelji na vjerovanju da je jedan spol superioran u odnosu na drugi (Borić, 2007).

Prema Hodžiću, Bijeliću i Cesaru (2003), rodna ravnopravnost znači da i muškarci i žene uživaju isti status u društvu i imaju jednake uvjete za realizaciju svojih potencijala i sposobnosti da bi pridonijeli razvoju države. Naglašavaju da se rodna ravnopravnost postiže kroz partnerstvo muškaraca i žena. To ne znači da su muškarci i žene jednako tretirani, već da prava ne ovise o činjenici je li netko muškog ili ženskog spola.

2.4. Ljudska prava

Ljudska prava su moralna prava opće naravi i pripadaju svima podjednako. Neovisna su o spolu i dobi, sposobnostima, pripadnosti te o društvu u kojemu se pojedinac

nalazi (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). To su temeljna prava koja zavrjeđuje svaki pojedinac tijekom života i nisu uvjetovana nekim zaslugama pojedinca u pojedinim situacijama, nego mu pripadaju uvijek i u svakom trenutku njegova života. Uz pojam ljudskih prava uvijek se vežu temeljna, apsolutna i prirodna prava jer ljudska prava jesu temeljna, apsolutna i prirodna i pripadaju svakom pojedincu jednako. Ne postoji međunarodni popis temeljnih ljudskih prava pojedinca, ali se ona odnose na prava koja su utvrđena „Općom deklaracijom o ljudskim pravima“ (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). „Opća deklaracija o ljudskim pravima“ usvojena je i proglašena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda rezolucijom br. 217/III 10. prosinca 1948. godine. Proglašena je i usvojena kao zajednički dokument svih naroda i nacija, kako bi zajedno i pojedinac i društvo imajući je na umu, težili da poučavanjem i obrazovanjem promiču zaštitu prava i sloboda Deklaracije kako bi se osnažila njena primjena među narodima. Deklaracija sadrži 30 članaka u kojima se definiraju sva prava i slobode koje ima svaki čovjek, primjerice: pravo na život, slobodu, osobnu sigurnost, priznanja kao osobe, jednakost pred zakonom, zakonsku zaštitu, slobodu kretanja, državljanstvo, brak i obitelj, vlasništvo, slobodu mišljenja, stavova i vjeroispovijedi, rad, odmor, slobodno vrijeme i tako dalje⁴.

Kako bi se postigla ravnopravnost spolova, rodna ravnopravnost, općenito jednakost, važno je navesti i dokumente koji određuje temeljna ljudska prava. *‘Povelja’ predstavlja najcjelovitiji dokument ljudskih prava u Europi. Budući da štiti građanska, politička, gospodarska, socijalna i kulturna prava građana i svih osoba koje imaju boravište u Europskoj uniji, čime rješava problem postojanja odvojenih sustava zaštite, najviše se od svih regionalnih instrumenata približila ideji općih, nedjeljivih i neotuđivih prava pojedinca utvrđenih ‘Općom deklaracijom o ljudskim pravima’.* U preambuli stoji da se “svjesna svoje duhovne i moralne baštine, Unija utemeljuje na nedjeljivim općim vrijednostima ljudskog dostojanstva, slobode, jednakosti i solidarnosti” te da “polazi od načela demokracije i vladavine prava”. (Spajić-Vrkaš i sur., 2004:60.)

„Povelja o temeljnim ljudskim pravima“, donesena je 2000. godine i obvezujuća je za države članice od 2009. godine. Kada se govori o ljudskim prava, *povelja o temeljnim ljudskim pravima* je najznačajniji dokument zaštite ljudskih prava na razini Europske

⁴ Posjećeno 13.12.2019. na mrežnoj stranici: https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/I.M.ultilateralni_odnosi/1.Ujedinjeni_narodi/I-1.3Opca%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf

Unije. Dokument „*Povelja Europske Unije o temeljnim pravima*“ sadrži preambulu i 7 glava u dokumentu. Šest glava su temeljna ljudska prava: dostojanstvo, slobode, jednakost, solidarnost, prava građana i pravda, a 7. glava su opće odredbe kojima se uređuje tumačenje i primjena povelje. Povelja za svrhu ima ojačati zaštitu temeljnih prava u svijetlu promjena u društvu, društvenog napretka, znanstvenog i tehnološkog razvoja te dijeljenje miroljubive budućnosti utemeljene na zajedničkim vrijednostima. Prva glava je *dostojanstvo* i ona sadrži:

- *ljudsko dostojanstvo*
- *pravo na život*
- *pravo na integritet osobe*
- *zabrana mučenja i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kazne*
- *zabrana ropstva i prisilnog rada.*

Temeljno ljudsko pravo su *slobode*:

- *pravo na slobodu i sigurnost*
- *poštovanje privatnog i obiteljskog života*
- *zaštita osobnih podataka*
- *pravo na stupanje u brak i pravo na osnivanje obitelji*
- *sloboda mišljenja, savjesti i vjeroispovijedi*
- *sloboda izražavanja i informiranja*
- *sloboda okupljanja i udruživanja*
- *sloboda umjetnosti i znanosti*
- *pravo na obrazovanje*
- *sloboda izbora zanimanja i pravo na rad*
- *sloboda poduzetništva*
- *pravo na vlasništvo*
- *pravo na azil*
- *zaštita u slučaju udaljavanja, protjerivanja ili izručenja.*

Zatim pravo na *jednakost*:

- *jednakost pred zakonom*
- *nediskriminacija*
- *kulturna, vjerska i jezična raznolikost*

- *ravnopravnost žena i muškaraca*
- *prava djeteta*
- *prava starijih osoba*
- *integracija osoba s invaliditetom*

Pravo solidarnosti:

- *pravo radnika na informiranje i savjetovanje u poduzeću*
- *pravo na kolektivno pregovaranje i djelovanje*
- *pravo na pristup službama za posredovanje pri zapošljavanju*
- *zaštita u slučaju neopravdanog otkaza*
- *pošteni i pravični radni uvjeti*
- *zabrana rada djece i zaštita mladih pri radu*
- *obiteljski i profesionalni život*
- *socijalna sigurnost i socijalna pomoć*
- *zdravstvena zaštita*
- *pristup službama od općeg gospodarskog interesa*
- *zaštita okoliša*
- *zaštita potrošača*

Prava građana:

- *pravo glasovati i biti biran na izborima za Europski parlament*
- *pravo glasovati i biti biran na lokalnim izborima*
- *pravo na dobru upravu*
- *pravo pristupa dokumentima*
- *Europski ombudsman*
- *pravo na podnošenje peticije*
- *sloboda kretanja i boravka*
- *diplomatska i konzularna zaštita*

Pravo pravde koje sadrži članke:

- *pravo na djelotvoran pravni lijek i na pošteno suđenje*
- *pretpostavka nedužnosti i pravo na obranu*
- *načela zakonitosti i razmjernosti kaznenih djela i kazni*

- *pravo da se ne bude dva puta suđen ili kažnjen za isto kazneno djelo*

Opće odredbe kojima se uređuje tumačenje i primjena Povelje odnose se na institucije, tijela, urede i agencije unije te na države članice samo kada provode pravo unije. Moraju poštovati prava i držati se načela te promicati njihovu primjenu. Važno je napomenuti kako se u „*Povelji o temeljnim ljudskim pravima*“ nigdje ne navodi muškarac ili žena na koja se prava i slobode odnose, nego su određena za oba spola, jednaka za sve⁵.

⁵ Posjećeno 10.12.2019. na mrežnoj stranici : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>

3. Analiza kurikuluma

Analizom kurikuluma želi se uvidjeti u kojoj su mjeri u ovim dvama kurikulumima zastupljeni pojmovi na kojima je rad utemeljen i na koji način se ostvaruju kroz učenička razdoblja u odgoju i obrazovanju. Analizom kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje te kurikuluma Zdravstvenog odgoja, ostvaruje se jasnija predodžba o njihovoj svrsi poučavanja u odgoju i obrazovanju te ishodima i odgojno-obrazovnim ciljevima učenja i poučavanja te međupredmetne teme u ostvarivanju rada sata razredne zajednice.

Izradom *Nacionalnog okvirnog kurikuluma (2010)* stvorena su polazišta za izradbu nastavnih planova, programa te kurikuluma međupredmetnih teme koje su navedene u Nacionalnom okvirnom kurikulumu. Njegovoj izradi prethodio je niz aktivnosti hrvatske politike za poboljšanje kvalitete odgoja i obrazovanja učenika. Temeljno obilježje Nacionalnog okvirnog kurikuluma je usmjerenost na kompetencijski sustav i učenička postignuća odnosno ishode. U kurikulumu su jasno navedene međupredmetne teme i njezini ciljevi koji su osnova za planiranje zasebnih kurikuluma međupredmetnih teme. Planiranjem i ostvarivanjem međupredmetnih tema pridonosi se povezivanju odgojno-obrazovnih područja i nastavnih predmeta u cjelinu, a samim time se razvijaju različite kompetencije kod učenika.

Međupredmetne teme u Nacionalnom okvirnom kurikulumu su:

- Osobni i socijalni razvoj
- Zdravlje, sigurnost i zaštita okoliša
- Učiti kako učiti
- Poduzetništvo
- Uporaba informacijsko komunikacijske tehnologije
- Građanski odgoj i obrazovanje⁶

⁶ Posjećeno na mrežnoj stranici 15.1.2020. :

https://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf

Njegovim međupredmetnim temama i ciljevima istih vodilo se u pripremi i provedbi kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013) te ostalih kurikuluma.

Početak školske godine 2012./2013. Agencija za odgoj i obrazovanje uputila je dopis svim osnovnim i srednjim školama koji se odnosio na pripremu i provedbu kurikuluma Zdravstvenog odgoja. Od 2013. Zdravstveni se odgoj obavezno provodi u svim osnovnim i srednjim školama Republike Hrvatske kao međupredmetna tema. Njegovo provođenje zamišljeno je kroz sadržaje integrirane u već postojeće predmete poput Prirode i društva, Biologije, Tjelesne i zdravstvene kulture i sličnih predmeta te njegovi dodatni sadržaji kroz 12 sati sata razredne zajednice. Kurikulum sadrži četiri modula, od kojih se posljednji pod nazivom Spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje nije provodio u niti jednom razredu jer je naišao na veliko nezadovoljstvo i kritike roditelja, učitelja te Ustavnog suda Republike Hrvatske. Stoga se kurikulum s ostala tri modula provodio od prvog razreda osnovne škole.

Uzimajući u obzir odredbe Nacionalnog okvirnog kurikuluma o uvođenju Građanskog odgoja i obrazovanja, Nacionalni odbor za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo pristupilo je izradi *kurikuluma Građanskog odgoja i obrazovanja(2012)*. Provodio se eksperimentalno u dvanaest škola u školskoj godini 2012./2013. Na temelju rezultata i praćenja eksperimentalne provedbe kurikuluma donesene su mnoge preporuke i prijedlozi koji su doveli do *Programa međupredmetnih i interdiscipliniranih sadržaja građanskoj odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole (2014)*⁷. Tim programom uvedena je obvezna provedba Građanskog odgoja i obrazovanja od 1. do 4. razreda osnovne škole od 35 sati godišnje.

Kurikularnom reformom od školske godine 2019./2020. u uporabi su kurikulumi za nove međupredmetne teme, a to su :

- Održivi razvoj
- Uporaba informacijske i komunikacijske tehnologije
- Osobni i socijalni razvoj
- Zdravlje

⁷ Posjećeno na mrežnoj stranici 15.1.2020. : http://www.centar-prosvjetnokulturni-madjara-os.skole.hr/Documents/program_go_os_ss.pdf

- Učiti kako učiti
- Poduzetništvo
- Građanski odgoj i obrazovanje⁸

3.1. Zdravstveni odgoj i međupredmetna tema Zdravlje

Glavna je svrha učenja i poučavanja međupredmetne teme Zdravlje stjecanje osnovnih znanja i vještina kao i razvoj pozitivnog stava prema osobnom zdravlju (i kao takvom zdravom načinu života) kako bi se iskoristio sav potencijal učenika za osposobljavanje samostalne brige o svojem zdravlju (NN 10/2019).

Učenje o zdravlju važno je za razvijanje, ne samo za rast i razvoj učeničkih sposobnosti i kompetencija, već i za razvoj svih drugih vrijednosti poput znanja, vještina, solidarnosti, integriteta, identiteta, odgovornosti, poštivanja, poduzetnosti i tako dalje. Temi se u nastavnom procesu pristupa sveobuhvatno uz uvažavanje Svjetske zdravstvene organizacije (WHO) koja zdravlje između ostalog ne definira samo kao odsutnost bolesti, nego kao tjelesnu, socijalnu i mentalnu blagodat. Učenička dob je ključna dob za usvajanje određenih ponašanja, vrijednosti i stavova jer se u njoj postavljaju temelji. Naglasak se stavlja na važnost brige o zdravlju tijekom cijelog života, na njegovu unaprjeđenje, usvajanju zdravih stilova života, sprječavanju bolesti i njezinih posljedica čime proizlazi svijest brige o sebi, većoj odgovornosti i ostvarenju zdravijeg i sigurnijeg društva (NN 10/2019).

Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje (2019) sastoji se od prikaza odgojno-obrazovnih očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama. Domene su organizacijska područja odnosno tematske cjeline. U organizaciji ovog kurikuluma tri su domene: „Tjelesno zdravlje“, „Mentalno i socijalno zdravlje“ te „Pomoć i samopomoć“. Domena „Tjelesno zdravlje“ usmjerena je na promicanje i usvajanje nekih osnovnih znanja i vještina o samom rastu i razvoju ljudskoga tijela te čimbenicima koji utječu na očuvanje tjelesnog zdravlja. Očekivanja domene obuhvaćaju cjeline: „rast i razvoj“, „prehrana i kretanje“ te „higijena“. Domena „Mentalno i socijalno zdravlje“ naglasak stavlja na sastavnice zdravlja svakog

⁸ Posjećeno na mrežnoj stranici 15.1.2020.: <https://www.azoo.hr/index.php?view=catalog&id=33&p=4>

učenika kao pojedinca koji ostvaruje svoje sposobnosti i te sposobnosti njeguje i ostvaruje u zajednici kroz nošenje sa svakodnevicom i stresom. Cjeline koje ona obuhvaća su: „pravila primjerenog ponašanja“, „jačanje osobnih i socijalnih potencijala“, „doprinosa vlastitom mentalnom i socijalnom zdravlju“, „prepoznavanje ovisničkih ponašanja i odupiranje njima“. Posljednja domena je „Pomoć i samopomoć“ i obuhvaća cjeline: „oprez u svakodnevnom životu“, „prva pomoć i samopomoć uključujući znanje o vodećim uzrocima pobola i smrtnosti“ te „prava i obveze iz zdravstvene zaštite“. Usmjerena je na razvijanje prvenstveno zdravstvene pismenosti učenika koja za svrha ima osposobljavanje učenika za brigu o vlastitom zdravlju, bali i zdravlju ljudi u njihovoj okolini (NN 10/2019). Svaka od domena u tabličnom prikazu iskazuje ključne sadržaje koji se ostvaruju u tom ciklusu.

Kurikulum Zdravstvenog odgoja (2013) sadrži uvod, sugestije za učitelje, nastavnike i stručne suradnike, prikaz modula/razred/broj sati u okviru sata razrednika te prikaz planiranih nastavnih sadržaja i očekivanih ishoda. Kao što je *Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje (2019)* podijeljen na organizacijska područja domene, tako je *Kurikulum Zdravstvenog odgoja (2013)* podijeljen na module („Živjeti zdravo“, „Prevenција ovisnosti“, „Prevenција nasilničkog ponašanja“ te „Spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje“). Njegova je primarna svrha uspješan razvoj djece i mladih kako bi stasali u samosvjesne, odgovorne, zdrave i zadovoljne osobe stavljajući temelje na holističkom poimanju zdravlja odnosno na očuvanju zdravlja i kvalitete života, prevenciju ovisnosti, humanim odnosima među spolovima i ljudske spolnosti te kulturu komunikacije društva i prevenciju nasilničkog ponašanja (NN 17/2013).

Svaki od modula ovog kurikuluma prati specifičnosti, interese i probleme učeničke razvojne dobi koji se pojavljuju u određenoj dobi. Kroz modul „Živjeti zdravo“ naglasak je na ukazivanju važnosti zdrave prehrane učenika i stjecanju pozitivnih navika osobne higijene. U modulu „Prevencije ovisnosti“ želi se osvijestiti na pojavu nasilja korištenjem informacijsko-komunikacijske tehnologije, ali i kockanja i klađenja. Također, svijest o problemima vožnje pod utjecajem alkohola i droga. „Prevenција ovisnosti“ i „prevencija nasilničkog ponašanja“ zastupljena su kroz sve učeničke dobi (1.- 4.razreda). Kurikulum Zdravstvenog odgoja sadrži poseban modul „Spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje“ kojim se učenicima pružaju znanstveno utemeljene informacije u vidu promišljanja i perspektiva vrijednosti. Cilj

modula je razumijevanje različitosti, kritičko promišljanje, donošenje odgovornih odluka koje za svrhu na koncu imaju izgrađen pozitivan odnos prema sebi i prema drugima. Zajednički je cilj svim modulima ovog kurikuluma osposobljavanje učenika za kritičko prosuđivanje svakodnevnih životnih situacija i njihovih postupaka koji iziskuju odgovorno donošenje odluka. Redoslijed provedbe određenih sadržaja određuje razrednik u dogovoru s ostalim odgojno-obrazovnim radnicima škole. U svakom od modula iskazani su ishodi koji na koncu procjenjuju kvalitetu programa. Program Zdravstvenog odgoja oblikovan je na način da njeguje ono što već postoji, ali i uvodi sadržaje kojima treba posvetiti još više vremena (NN 17/ 2013).

Neki od sadržaja Zdravstvenog odgoja već su dani u nastavi Prirode i društva, Kemije, Biologije, te ostalih nastavnih predmeta, ali se učitelju daje pravo da izdvoji vrijeme sata razredne zajednice da se pred nekim temama zaustavi i posveti više vremena kombinirajući tako uz Zdravstveni odgoj pojedine teme Građanskog odgoja i obrazovanja na koji će se osvrnuti dalje u radu. Analizom dvaju kurikuluma različitih izdanja (Kurikulum za međupredmetnu temu Zdravlje 2019. te Kurikulum Zdravstvenog odgoja 2013.) provjeriti će se koji su ishodi i u kojoj mjeri zastupljeni za ostvarivanje teme odgoja i obrazovanja spolno/rodne ravnopravnosti za učenike od 1.- 4.razreda.

Analiza Kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013) prikazana je u tablici 1. Izdvojena su dva modula od četiriju u kojima su zastupljeni sadržaji i ishodi koje učitelj koristi za obrađivanje teme spolno-rodne ravnopravnosti ili ih može koristiti kako bi jasnije došao do ostvarivanja teme spolno/rodne ravnopravnosti. Prvi modul „Živjeti zdravo“ provlači se kroz sva četiri razreda osnovne škole i u njima su sadržaji koji pridonose ostvarivanju ove teme. U prvom razredu su to sadržaji označeni slovom B u kurikulumu koji se odnose na sadržaje i ishode učenja koji su integrirani u postojeće sadržaje nastavnih predmeta te sata razrednika kao i drugih programa. To su sadržaji koji se odnose na mentalno zdravlje učenika: „Tko sam ja/Tko smo mi“ koji uključuju ishode: „opisati sebe i druge, predstaviti sebe (čime se učenik bavi u slobodno vrijeme; sport, kućni ljubimac, hobi..)“. U drugom se razredu pod istim modulom obrađuju sadržaji „mentalnog zdravlja“ učenika: „Slično smo i različiti“ te „Kako rasti i odrasti-kako vidim sebe i druge“ s ishodima: „poštivati različitosti (dječak, djevojčica, slobodno vrijeme, sport), usporediti sebe s drugim učenicima“. U trećem razredu su to sadržaji označeni slovom A u kurikulumu koji se odnosi na dodatne

sadržaje i ishode učenja koji se ostvaraju na satu razrednika i uključuju sadržaje „mentalnog zdravlja“: „Razvoj ljudskog tijela“ s ishodima: „navesti primjer kako se razvija ljudsko tijelo“. U četvrtom razredu u modulu „Živjeti zdravo“ uključeni su sadržaji označeni i slovom A i B. To su sadržaji: „Rast i razvoj ljudskog tijela od začeca do puberteta“, „Uvažavanje različitosti“, „Osobnost pojedinca“ te „Pubertet“ koji uključuje sljedeće ishode: „objasniti razvoj ljudskog tijela od začeca do puberteta, iskazati suosjećanje, kontrolirati negativne emocije, uskladiti ponašanje u različitim životnim situacijama“ (NN 17/2013).

Iz sadržaja koji se ostvaraju modulom „Živjeti zdravo“ ističe se važnost „mentalnog zdravlja“ te se njegovi sadržaji promiču kroz sva četiri razreda osnovne škole. Sadržaji „mentalnog zdravlja“ kroz određena učenička razdoblja promiču potencijal učenika te ga postupno nadograđuju polazeći više razrede. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) odgovorna za upravljanje svim globalnim pitanjima zdravlja⁹ pridaje važnost zdravlju kao ne samo tjelesnoj dimenziji, već i mentalnoj i socijalnoj koje se ne mogu odvojiti jedna od druge pa je stoga kao cilj sadržaja mentalnog zdravlja pomoć učenicima u prepoznavanju vrijednosti njihovih osjećaja i mišljenja jer tako razvijaju osjećaj vrijednosti kao individue. Potiče se razvoj samopouzdanja učenika i razvoj cijelog spektra vještina od komunikacije s drugima do nošenja s problemima i njihovog rješavanja (NN 17/2013).

Drugi modul konkretno donosi temu ovoga rada kao bitan sadržaj s kojim se učenici susreću od prvog do četvrtog razreda osnovne škole. Modul „Spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje“ nije zastupljen u sva četiri razreda, već se s njegovim sadržajima učenici susreću tek u trećem i četvrtom razredu osnovne škole. Planirani broj sati po ovom modulu su dva sata u okviru sata razrednika. U trećem razredu to je sadržaj „Odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu s ishodima: „prepoznati potrebu brige o vlastitom tijelu i važnost pozitivnog odnosa prema njemu, iskazati što je prihvatljiv, a što neprihvatljiv dodir te prepoznati promjene uloga rođenjem djeteta u obitelji“. U četvrtom razredu je modul još konkretniji sa sadržajima „Razlike rodnih uloga u društvu/obitelji“ te „Rodna očekivanja među vršnjacima u školi“ s ishodima: „opisati razliku između spola i roda, odnosno bioloških karakteristika te društvenih očekivanja i normi, prepoznati

⁹ Posjećeno na mrežnoj stranici 25.11.2019. : <https://zdravlje.gov.hr/arhiva-80/ministarstvo-zdravlja/medjunarodna-suradnja/svjetska-zdravstvena-organizacija/711>

spolne/rodne stereotipe u medijima te raspraviti spolne/rodne uloge u razredu i obitelji (NN 17/2013)“.

Učitelju se pri ostvarivanju ciljeva ovog kurikulumu nudi i preporučena literatura kao pomoć pri učenju i poučavanju sadržaja svakog od modula.

Analizom *Kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje (2019)* uviđa se koji se sadržaji iz *Kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013)* i dalje protežu kroz ovaj kurikulum, a koji su nestali te se više ne provode i ne ostvaruju. Kao što je već rečeno, već pri samom pogledu na dokument i njegov izgled bitno se razlikuje od *Kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013)*. Za svaki ciklus tablično su prikazana odgojno-obrazovna očekivanja po odgojno-obrazovnim ciklusima i domenama.

U tablici 2. prikazana su odgojno-obrazovna očekivanja za 1. i 2. ciklus koji obuhvaćaju razrednu nastavu i to 1. ciklus koji uključuje 1. i 2. razred osnovne škole te 2. ciklus koji uključuje 3., 4. i 5. razred osnovne škole. Za domenu „Tjelesno zdravlje“ odgojno-obrazovna očekivanja koja su u dodiru s temom ovoga rada su: „opisuje tjelesne osobine i zamjećuje razlike i sličnosti između dječaka i djevojčica te objašnjava što je pubertet i koje promjene donosi“. U ovoj domeni učenici stječu znanja, vještina i stavove koji su iskazani kao ishodi: „opisuje tjelesne razlike između dječaka i djevojčica, opisuje razvoj ljudskoga tijela od začeca do puberteta, prepoznaje fiziološke varijacije u rastu i razvoju, razlikuje pravilna pojašnjenja od pogrešnih tumačenja promjena i situacija koje prate pubertet, usklađuje ponašanje s promjenama u pubertetu i traži objašnjenje i podršku kada je to potrebno, prihvaća da su promjene koje prate pubertet dio odrastanja“ (NN 10/2019).

Osim domene „Tjelesno zdravlje“ još jedna domena uključuje određena odgojno-obrazovna očekivanja od učenika koja učitelj može ostvariti pri jasnijem ostvarivanju teme spolno/rodne ravnopravnosti, a to je domena „Mentalno i socijalno zdravlje“. U ovoj su domeni odgojno-obrazovna očekivanja od učenika: „razlikuje primjereno od neprimjerenog ponašanja, prilagođava se novome okruženju i opisuje svoje obveze i uloge, prepoznaje i opisuje razvojne promjene u sebi i drugima, objašnjava pravo na izbor, uspoređuje i podržava različitosti“. Odgojno-obrazovna očekivanja uključuju određena znanja, vještine i stavove koji će učenici nakon njih ostvariti, a to su: „opisuje dogovorena pravila ponašanja, razlikuje prijateljske odnose od onih koji to nisu, opisuje različitosti u ljudima; primjenjuje dogovorena pravila ponašanja, razvija i

održava prijateljske donose, prihvaća svoje osobine i osobine drugih, solidaran je i pruža pomoć potrebitima; usvaja lijepo i pristojno ponašanje kao model života u zajednici, razvija stav da je svaka osoba vrijedna; navodi obveze koje ima kao učenik, imenuje zaposlenike škole i navodi njihove obveze i zaduženja, razlikuje pozitivne od negativnih emocija, prepoznaje tuđe emocije; prihvaća i izvršava obveze (u školi i kod kuće), prilagođava se okružju, pokazuje svoje emocije na primjeren način, suosjeća s potrebama drugih i pruža podršku; prihvaća da je proces školovanja, uključujući i obveze, važan dio odrastanja, oblikuje stav o prihvatljivosti svih emocija, poštuje različitosti; objašnjava razvojne promjene koje se zbivaju prije ulaska i ulaskom u pubertet, objašnjava razlike u individualnom razvoju, razlikuje pojmove samopoštovanje i samopouzdanje, objašnjava pojam asertivnost, procjenjuje situacije i moguće izbore; prihvaća promjene na svome tijelu, zauzima se za sebe ne ugrožavajući druge, donosi odluke u skladu sa svojim izborom, preuzima odgovornost za svoje izbore i odluke; prihvaća važnost vršnjačkih odnosa za mentalno i socijalno zdravlje (NN 10/2019)“.

Za ostvarivanje određenih odgojno-obrazovnih očekivanja kurikulum ističe važnost aktivnog sudjelovanja učenika pri obradi teme i njihove samostalne izrade edukativnih materijala poput plakata, modela, crteža, slikopriča, slikovnica i tako dalje. Učitelju se na raspolaganje daje uporaba različitih vizualnih, audiovizualnih materijala koji će pridonijeti učenju i poučavanju zadanih tema (NN 10/2019).

Razlika ovih dvaju kurikuluma je poprilično velika. Prva razlika je da su različito organizirani, naime *Kurikulum Zdravstvenog odgoja (2013)* organiziran je prikazom planiranih nastavnih sadržaja koji se obrađuju po modulima i očekivanih ishoda tijekom određenog učeničkog razdoblja (1., 2., 3., 4. razred). Jednostavan je učitelju za korištenje i dovoljno sažet, a pri tome ne izuzima ono što bi koristilo učitelju, ali i učeniku za stjecanje kritičkog prosuđivanja životnih situacija kao glavnog cilja ovog kurikuluma. Pri samom pogledu u kurikulum učitelj ima uvid u planirani broj sati koji se ostvaruju za obrađivanje nastavnog sadržaja pa se tako može reći da se učitelju pojednostavilo planiranje i programiranje barem što se tiče određivanja broja sata za učenje i poučavanje o nekoj temi. Također, modul spolno/rodne ravnopravnosti nije zastupljen u svim četirima razredima osnovne škole, nego samo u trećem i četvrtom razredu.

Kurikulum međupredmetne teme Zdravlje (2019) koncipiran je drugačije, ali se može reći da za razliku od modula po kojima su iskazani nastavni sadržaji u *Kurikulumu Zdravstvenog odgoja (2013)*, u *Kurikulumu međupredmetne teme Zdravlje (2019)* sadržaji odnosno odgojno-obrazovna očekivanja iskazani su i vodili su se po četirima domenama. Tako se može usporediti kako je modul „Živjeti zdravo“ iz *Kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013)* sa sadržajima koji se tiču „mentalnog zdravlja“ sličan odgojno-obrazovnim očekivanjima domene „Tjelesno zdravlje“ te „Mentalno i socijalno zdravlje“. Ishodi iskazani u tablici 1. u modulu „Živjeti zdravo“ iskazani su također i u tablici 1. pod domenama „Tjelesno zdravlje“ i „Mentalno i socijalno zdravlje“. Ono što na prvi pogled razlikuje ova dva kurikuluma je da se u *Kurikulumu međupredmetne teme Zdravlje (2019)* ne pojavljuje kao samostalan modul odnosno domena spolno/rodne ravnopravnosti i odgovornog spolnog ponašanja, ali je zato integriran u druge domene, ne obuhvaćajući sve sadržaje i ishode koji su planirani u *Kurikulumu Zdravstvenog odgoja (2013)*. Naime, analizom se uvidjelo da se samo ishodi trećeg razreda modula „Spolno/rodno ravnopravnosti i odgovornog spolnog ponašanja“ pronalaze u domeni „Mentalno i socijalno zdravlje“, ali ishodi četvrtog razreda modula „spolno/rodne ravnopravnosti i odgovornog spolnog ponašanja“ su se izgubili u domenama iz *Kurikuluma međupredmetne teme Zdravlje (2019)*. U *Kurikulumu međupredmetne teme Zdravlje (2019)* iskazani su pod slovom B. odgojno-obrazovni ciljevi učenja i poučavanja međupredmetne teme te se može uvidjeti kako je uvršten jedan od ciljeva koji je svrsishodan ostvarivanju teme ovoga rada: „učenik će usvojiti znanja i vještine za pozitivan stav i odgovorno ponašanje usmjereno prema zdravlju koje doprinosi očuvanju i unaprijeđenju tjelesnoga, mentalnoga, emocionalnoga i socijalnog zdravlja te osiguranju i poboljšanju kvalitete života (NN 10/2019)“. Može se iščitati kako je upravo modul iz *Kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013)*, „spolno/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje“ ipak jedan od odgojno-obrazovnih ciljeva učenja i poučavanja *Kurikuluma međupredmetne teme Zdravlje (2019)* premda se ne može vidjeti transparentno u vidu zasebne domene kao što je to slučaj sa zasebnim modulom u *Kurikulumu Zdravstvenog odgoja (2013)*. Ono što *Kurikulum Zdravstvenog odgoja (2013)* pruža kao jednu od prednosti nad *Kurikulumom međupredmetne teme Zdravlje (2019)* za korištenje učitelju je preporučena literatura za obradu i ostvarivanje ishoda određenih nastavnih sadržaja kojom učitelj dobiva jasniji pristup i upućenost temi.

Tablica 1: Analiza Kurikuluma Zdravstvenog odgoja(2013.)

Zdravstveni odgoj (2013)				
Modul	Sadržaj i ishodi			
	1.razred	2.razred	3.razred	4.razred
Živjeti zdravo	Mentalno zdravlje-Tko sam ja i Tko smo mi, opisati sebe i druge, predstaviti sebe.	Mentalno zdravlje- Slični smo i različiti, poštivati različitosti, dječak, djevojčica, slobodno vrijeme, sport, kako rasti i odrasti, kako vidim sebe i druge, usporediti sebe s drugim učenicima.	Mentalno zdravlje-razvoj ljudskog tijela, navesti primjer kako se razvija ljudsko tijelo.	Mentalno zdravlje- rast i razvoj ljudskog tijela od začeca do puberteta, uvažavanje različitosti, osobnost pojedinca, pubertet.
Spolna/rodna ravnopravnost i odgovorno spolno ponašanje	/	/	Odgovornost i poštovanje prema vlastitom tijelu, prepoznati brigu o vlastitom tijelu i važnost pozitivnog odnosa prema njemu, iskazati što je prihvatljiv, a što neprihvatljiv tjelesni dodir, prepoznati promjene uloga rođenjem djeteta u obitelji.	Razlike rodnih uloga u društvu/obitelji, rodna očekivanja među vršnjacima u školi, opisati razlike između spola i roda odnosno bioloških karakteristika te društvenih očekivanja i normi, prepoznati spolne/rodne stereotipe u medijima, raspraviti spolne/rodne uloge u razredu i obitelji.

Tablica 2: Analiza kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje (2019.)

Kurikulum za međupredmetnu temu Zdravlje 1. i 2. ciklus (1. – 5. razreda)	
Odgojno-obrazovna očekivanja	Znanje,vještine, stavovi
Domena – tjelesno zdravlje	
A.1.1.A Opisuje tjelesne osobine i zamjećuje razlike i sličnosti između dječaka i djevojčica.	Opisuje tjelesne razlike između dječaka i djevojčica.
A.2.1. Objašnjava što je pubertet i koje promjene donosi.	Opisuje razvoj ljudskoga tijela od začeca do puberteta, prepoznaje fiziološke varijacije u rastu i razvoju. Razlikuje pravilna pojašnjenja od pogrešnih tumačenja promjena i situacija koje prate pubertet. Usklađuje ponašanje s promjenama u pubertetu i traži objašnjenje i podršku kada je to potrebno. Prihvaća da su promjene koje prate pubertet dio odrastanja.
Domena – mentalno i socijalno zdravlje	
B.1.1.A Razlikuje primjereno od neprimjerenog ponašanja	Opisuje i primjenjuje dogovorena pravila ponašanja. Razlikuje prijateljske odnose od onih koji to nisu. Opisuje različitosti u ljudima. Razvija i održava prijateljske odnose. Prihvaća svoje osobine i osobine drugih. Solidaran je i pruža pomoć potrebitima. Usvaja lijepo i pristojno ponašanje kao model života u zajednici. Prihvaća stav da za nasilje nema opravdanja. Razvija stav da je svaka osoba vrijedna.
B.1.2.A Prilagođava se novome okružju i opisuje svoje obaveze i uloge.	Navodi obaveze koje ima kao učenik. Imenuje zaposlenike škole i navodi njihove obveze i zaduženja. Razlikuje pozitivne od negativnih emocija. Prepoznaje tuđe emocije. Prihvaća i izvršava obveze (u školi i kod kuće). Prilagođava se okružju. Pokazuje svoje emocije na primjeren način. Suosjeća s potrebama drugih i pruža podršku. Prihvaća da je proces školovanja, uključujući i obveze, važan dio odrastanja. Oblikuje stav o prihvatljivosti svih emocija. Poštuje različitosti.

<p>B.2.2.A Prepoznaje i opisuje razvojne promjene u sebi i drugima.</p> <p>B.2.2.B Objašnjava pravo na izbor.</p> <p>B.2.2.C Uspoređuje i podržava različitosti.</p>	<p>Objašnjava razvojne promjene koje se zbivaju prije ulaska i ulaskom u pubertet. Objašnjava razlike u individualnom razvoju. Razlikuje pojmove samopoštovanje i samopouzdanje. Objašnjava pojam asertivnost. Procjenjuje situacije i moguće izbore. Prihvaća promjene na svojem tijelu. Zauzima se za sebe ne ugrožavajući druge. Donosi odluke u skladu sa svojim izborom. Preuzima odgovornost za svoje izbore i odluke. Prihvaća važnost vršnjačkih odnosa za mentalno i socijalno zdravlje.</p>
--	---

3.2. Građanski odgoj i obrazovanje

Na temelju članka 27.stavka 9. Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi („Narodne novine“, broj: 87/08, 86/09, 92/10, 105/10 – ispravak, 90/11, 16/12, 86/12, 94/13, 152/14, 7/17 i 68/18) donosi se odluka o donošenju kurikulumu za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Glavna je svrha Građanskog odgoja i obrazovanja osposobljavanje i osnaživanje učenika za učinkovito i aktivno obavljanje građanske uloge. Naglasak ove teme je na vještinama kritičkog mišljenja na etičkim načelima i umijećima mirotvornosti i mirnog rješavanja sukoba kao i umijećima rješavanja društvenih problema na demokratskim načelima poput dijaloga, poštovanju drugog i drugačijeg, umijeću prepoznavanja zajedničkih ciljeva različitosti (NN 10/2019).

Struktura novog kurikulumu organizirana je prema trima domenama: „Ljudska prava“, „Demokracija“, „Društvena zajednica“. Cilj je analize novog kurikulumu Građanskog odgoja i obrazovanja uvid u odgojno-obrazovna očekivanja po odgojno-obrazovnim domenama te njihova povezanost s temom ovoga rada. U tablici 3. prikazana je analiza kurikulumu. Domena „Ljudska prava“ podrazumijeva promicanje i zaštitu ljudskih prava koja se direktno može povezati s temom ovoga rada. Odgojno-obrazovnim očekivanjima domene „Ljudska prava“ učenici prihvaćaju različitosti kao temelj identiteta svakog pojedinca u zajednici te razvijaju svijest i osjetljivost za druge i drugačije u njihovoj okolini (NN 10/2019).

Da bi učenici mogli razumjeti prava drugih prvo se uče svojim pravima pa su stoga odgojno-obrazovna očekivanja u 1. i 2. ciklusu: „Ponaša se u skladu s dječjim pravima u svakodnevnom životu“, „Aktivno zastupa dječja prava“, „Ponaša se u skladu s ljudskim pravima u svakodnevnom životu“, „Aktivno zastupa ljudska prava“. Znanja, vještine i stavovi u 1. i 2. ciklusu u domeni „Ljudska prava“ orijentirani su na učenikov opis i primjenu dječjih i ljudskih prava u svakodnevnim situacijama kao i njihovo zastupanje te pridavanje njihovoj važnosti u djelovanju zajednice. Povezanost ove domene i teme ovoga rada najviše se ogleda u izgradnji stava učenika nakon ostvarenja odgojno-obrazovnih očekivanja (Goo. A.2.2. i Goo A.1.2.) u ishodima: „zastupa jednaka prava za svako dijete“, „zastupa jednaka prava za svaku osobu“ (NN 10/2019).

Domena „Demokracija“ kao glavni cilj ima sudjelovanje učenika u procesu stvaranja pravila koja će se poštivati i njima doprinositi jednakosti i uvažavanju različitosti u učenikovoj okolini. Ona jača učenikovu solidarnost i razumijevanje prema sebi i drugima. Kao odgojno-obrazovna očekivanja u 1. i 2. ciklusu u domeni „Demokracija“ izdvojeni su: „Promiče pravila demokratske zajednice“, Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici“. Kao i u prvoj domeni „Ljudska prava“ najviše se doprinos temi ovoga rada očituje u stavovima odgojno-obrazovnih očekivanja, a to su u domeni „Demokracija“ sljedeći: „prihvaća da se radi dobrobiti zajednice svi trebaju pridržavati određenih pravila te da je pravedno odlučivanje važno za uspjeh svih razreda i u školi“, „prihvaća da pojedinci mogu imati različite uloge i odgovornosti, ali i zajednički cilj“. Posljednja domena „Društvena zajednica“ ima naglasak na aktivnom sudjelovanju učenika u određenoj zajednici koje za cilj ima razvoj stavova, mišljenja i vrijednosti u usklađivanju svojih i tuđih interesa kako bi zajedno težili prema dobru. Zajedničkim radom teži se promicanju solidarnosti, kvalitete života, ali i razvoju zajednice te demokratizaciji škole. Odgojno-obrazovna očekivanja ove domene koja su izdvojena u tablici 3. su: „promiče solidarnost u razredu/školi“, „promiče kvalitetu života u razredu/školi“, „promiče razvoj razredne zajednice i demokratizaciju škole“, „promiče razvoj školske kulture i demokratizaciju škole“ (NN 10/2019).

Učenika se nastoji što više uključiti u rad zajednice kako bi suradnjom s drugim učenicima, radom u nevladinim organizacijama, humanitarnim akcijama, međusobnim pomaganjem pridodao unaprjeđenju života i rada škole, a samim time i vrednovao utjecaj osobnih odluka na zajednicu.

Tablica 3: Analiza Kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje (2019)

Kurikulum za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje 1. i 2. ciklus (1. - 5. razreda)	
Odgojno-obrazovanja očekivanja	Znanje,vještine, stavovi
Domena A – Ljudska prava	
Goo A.1.1. Ponaša se u skladu s dječjim pravima u svakodnevnim životu	Svojim riječima navodi dječja prava. Primjenjuje dječja prava u svakodnevnim situacijama. Primjenjuje socijalnu osjetljivost, empatiju i

	uzajamno poštovanje u razredu. Pridaje važnost dječjim pravima.
Goo A.1.2. Aktivno zastupa dječja prava	Uz pomoć učitelja navodi primjere kršenja i načine zaštite dječjih prava u svakodnevnim situacijama. Sudjeluje u razgovoru o dječjim pravima i daje prijedloge vezane uz zaštitu dječjih prava u svakodnevnim situacijama.
Goo A.2.1. Ponaša se u skladu s ljudskim pravima u svakodnevnom životu.	Svojim riječima opisuje ljudska prava. Primjenjuje ljudska prava u skladu sa svojim iskustvom i potrebama. Pridaje važnost ljudskim pravima i odgovornostima.
Goo A.2.2. Aktivno zastupa ljudska prava.	Navodi primjere kršenja i načina zaštite ljudskih prava u svakodnevnim situacijama. Raspravlja o ponašanjima i okolnostima u svakodnevnim situacijama koje otežavaju primjenu ljudskih prava i argumentira – no iznosi mišljenje i stavove tamo gdje se ljudska prava krše. Javno izlaže i zastupa ljudska prava. Zastupa jednaka prava za svaku osobu. Zalaže se za interkulturalnost.
Domena B – Demokracija	
Goo B.1.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	Opisuje svojim riječima pojmove: zajednica, pravila. Navodi najvažnija razredna i školska pravila i svojim ih riječima objašnjava. Predlaže razredna pravila, uočava njihova kršenja te ih komentira. Sudjeluje u izradi razrednih pravila uz prihvaćanje individualnih posebnosti. Prihvaća da se radi dobrobiti zajednice svi trebaju pridržavati određenih pravila te da je pravedno odlučivanje važno za uspjeh svih razreda i školi.
Goo B.1.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	Objašnjava svojim riječima pravila za izbore u razredu i izbore u Vijeće učenika. Opisuje poželjna obilježja kandidata. Sudjeluje u izborima i u ostalim procesima donošenja odluka. Prepoznaje kršenja pravila izbora i primjereno reagira na njih. Uočava prednosti predstavljenih kandidata. Prihvaća da pojedinci u razredu mogu imati različite uloge i odgovornosti, ali i zajednički cilj. Zalaže se za pridržavanje pravila u razredu.
Goo B.2.1. Promiče pravila demokratske zajednice.	Opisuje svojim riječima pojmove: politika, društvo, demokracija, republika, ropstvo, carstvo. Opisuje demokratsko donošenje odluka u Vijeću učenika. Obrazlaže svoje ideje i stajališta važna za odlučivanje poštujući mišljenja drugih. Prihvaća da se radi dobrobiti zajednice svi trebaju pridržavati određenih pravila i da je pravedno odlučivanje važno za uspjeh svih članova zajednice.
Goo B.2.2. Sudjeluje u odlučivanju u demokratskoj zajednici.	Opisuje postupke pravednog odlučivanja i ispravljanja učinjene nepravde ili štete. Opisuje svojim riječima što je pravo na informaciju. Imenuje najvažnije institucije lokalnih vlasti. Prepoznaje nepravednost postupaka u svakodnevnom životu i školi te primjereno reagira na njih. Uočava važnost informiranja i ulogu

	medija u informiranju te ih preispituje. Predlaže teme o kojima bi Vijeće učenika moglo raspravljati. Zalaže se za demokratske stavove i vrijednosti.
Domena C – Društvena zajednica	
Goo C.1.2. Promiče solidarnost u razredu.	Opisuje važnost međusobnog pomaganja. Uključuje se u pomaganje vršnjacima u svakodnevnim situacijama uz pomoć odraslih. Samoinicijativno pomaže učenicima kojima je pomoć potrebna. Zalaže se za solidarno ponašanje.
Goo C.1.3. Promiče kvalitetu života u razredu.	Svojim riječima opisuje nenasilno ponašanje i daje primjer za nj. Davanjem primjera objašnjava važnost čuvanja vlastite, tuđe i zajedničke imovine. Sudjeluje u davanju prijedloga nenasilnoga ponašanja i povezuje ih s primjerima iz svakodnevnih situacija. Koristi se nenasilnom komunikacijom. Ukazuje na dobrobit čuvanja vlastite, tuđe i zajedničke imovine. Podržava nenasilno ponašanje. Zalaže se za čuvanje vlastite, tuđe i zajedničke imovine.
Goo C.1.4. Promiče razvoj razredne zajednice i demokratizaciju škole.	Objašnjava osobnu odgovornost pojedinca prema razrednoj zajednici. Vrednuje utjecaj svojih odluka na razvoj razredne zajednice. Iskazuje privrženost razrednoj zajednici.
Goo C.2.1. Sudjeluje u unaprjeđenju života i rada škole.	Opisuje ulogu učenika u uočavanju, istraživanju i rješavanju problema u školi. Aktivno raspravlja o pitanjima važnima za život i rad u školi. Istražuje i koristi se s više izvora informiranja. Uspoređuje informacije i kritički ih promišlja. Smatra važnim osobni doprinos unaprjeđenju života i rada škole
Goo C.2.2. Promiče solidarnost u školi.	Objašnjava važnost solidarnosti. Predlaže humanitarne akcije i sudjeluje u njima. Uključuje se u skupinu vršnjačke pomoći. Zalaže se za solidarnost u školi.
Goo C.2.3. Promiče kvalitetu života u školi i demokratizaciju škole.	Objašnjava ulogu pojedinca i skupine u poticanju, sprječavanju i rješavanju vršnjačkog i drugih oblika nasilja u školi. Objasnjava primjereno postupanje prema privatnoj imovini i javnom dobru. Koristi se tehnikama nenasilnoga rješavanja sukoba. Uočava i povezuje utjecaj postupanja prema privatnoj imovini i javnom dobru kvalitetu života u školi. Prepoznaje pojavne oblike korupcije. Smatra da nenasilna komunikacija doprinosi osobnom uspjehu te kvalitetnim odnosima u i školskoj zajednici. Prihvaća odgovornost za postupanje prema privatnoj imovini i javnom dobru.
Goo C.2.4. Promiče razvoj školske kulture i demokratizaciju škole.	Poznaje svoju ulogu u razvoju školske kulture i demokratizaciji škole. Svojim ponašanjem doprinosi razvoju školske kulture i demokratizaciji škole. Zalaže se za pozitivnu školsku kulturu. Podržava demokratizaciju škole.

4. Udruga „Brod“

Udruga „Brod“ je grupa za ženska ljudska prava osnovana 1998. godine koja za cilj ima promociju i zaštitu ženskih prava. Udruga djeluje na uspostavljanju rodno-ravnopravnog društva u javnom, političkom, kulturnom i ekonomskom životu žena kroz zalaganje za suzbijanje svakog oblika nasilja nad ženama, ostvarivanju samozapošljavanja žena, socijalnom poduzetništvu i javnom zagovaranju i lobiranju. Udrugu je osnovala Gordana Matanović. Suosnivačica Marija Ćorluka govori kako su se glavni motivi za osnivanje udruge javili nakon njezinog povratka iz Njemačke, uvidjeviši stanje u Hrvatskoj odnosno u Slavonskom Brodu. U to je vrijeme došao podatak iz *Centra za socijalnu skrb* da u Slavonskom Brodu nema obiteljskog nasilja odnosno nije bio niti jedan zabilježen slučaj. Obiteljsko se nasilje tada smatralo isključivo i samo jednim od privatnih problema. Glavni motiv je stoga bio zabrinutost što se krije u pozadini. Ciljevi udruge su promocija i zaštita ženskih i dječjih prava. Kako suosnivačica sama kaže, „to je apsolutno sve što se tiče žena“. Udruga ima 17 godina savjetovalište, a zadnjih 11 godina i sklonište za žene i djecu žrtve nasilja. U savjetovalište se godišnje obrati oko 600 žena, a poznato je i da iste žene dolaze više puta. Razni su problemi s kojima se žene danas nose. U pitanju nije samo brak, alimentacija, rastava, obiteljsko nasilje (seksualno, psihičko, fizičko), nego i razne povrede radnog prava, mobing i dr. U razgovoru udruge s ministrom pravosuđa Draženom Bošnjakovićem donesen je zaključak da se danas nasilje više prijavljuje nego prije, ali opet statistika govori kako svaka treća žena u Hrvatskoj proživljava jedan oblik nasilja s tim da se svako nasilje ne prijavljuje.

Aktivnosti udruge su: pružanje pravnih savjeta, pružanje besplatnog smještaja za žene i djecu žrtve obiteljskog nasilja, organiziranje javnih kampanja, informiranje, seminari, konferencije, javna predavanja i okrugli stolovi te nastupi u nacionalnim i lokalnim medijima. Stalne aktivnosti su besplatno pravno savjetovalište kojemu se žene mogu obratiti sa svim svojim pravnim problemima. Svakim je danom prisutna pravica od 12 do 16h koja radi razne predmete (dopise, popise, molbe, žalbe, razvode, tužbe).

Unutar stalnog projekta skloništa za žene i djecu obiteljskog nasilja koje je na izdvojenoj tajnoj lokaciji te također funkcionira svakim danom tijekom 24 sata, rade

dvije stručne suradnice koje su stalno zaposlene, a u savjetovalištu radi pravnica. Udruga trenutno ima 7 zaposlenih osoba. Projekt skloništa je stalan i trebalo ga je financirati 30% ministarstvo, 30% grad, 30% županija i 10% udruga kroz projekte, no kroz vrijeme se pokazalo da to nije tako. Stalni financijeri su grad i ministarstvo dok županija nije ostala u tom postotku, nego se udruga sama snalazi kroz projekte. Trenutno je projekt koji provode hvalevrijedan. Zajedno s Centrom za seksualno nasilje iz Zagreba nude edukacije za ekonomsko osnaživanje žena (vrste programa u kojima žene kroz udrugu imaju besplatne edukacije na raznim učilištima, stječu nova znanja i vještine ne bi li bile konkurentnije na tržištu rada). Udruga se bavi i projektima za koje dobivaju financije iz Francuske, manji fond zvan „Mediteran“.

Prema statutu, udruga radi sa ženama i djecom, a javljaju im se ženske osobe različite životne dobi (od djevojčice pa sve do žena preko 80. godina). Ciljana publika su žene bilo koje dobi. Korisnici se obraćaju na razne načine (Web stranica, kontakt telefon udruge, elektronička pošta udruge, Centar za socijalnu skrb, policija, sud pa čak i preko prijateljica). Institucije odrađuju samo jedan dio posla, a sve drugo (smještanje u sklonište, pravno savjetovalište i slično), institucija direktno upućuje na udrugu. Udruga je dužna stalno podnositi izvještaje koji sadrže tablicu u koju unose broj žena koje im se obraćaju. U pravnom je savjetovalištu to otvorenog tipa, podaci se prikupljaju svi, od imena i prezimena na dalje. Podatke arhiviraju za vlastite potrebe, a u izvještaju šalju s inicijalima kako bi se vidjela samo statistika. Sve mora biti transparentno.

U sklonište svaka žena može doći tri puta jer je praksa pokazala da žene koje su već dosta dugo u začaranom krugu nasilja ne izlaze lagano i jednostavno i treba im dosta dugo da se odluče na taj korak. S obzirom na to, sklonište ima svoja pravila i ako se ona ne prekrše žena može ući do tri puta kao i u savjetovalište. Uvijek ostavljaju otvorenu opciju da se žena može ponovno javiti i doći. Rade na autonomnim feminističkim principima gdje nisu zatvoreni po pitanju ako je netko jednom odustao da to ne može ponovno pokrenuti. Ukoliko žene žele, uvijek se mogu javiti u savjetovalište i sklonište. Uglavnom se žene javljaju s pozitivnim povratnim informacijama. Nedavno je udruga imala pozitivan primjer koji je zabilježen i u medijima. Primjer žene koja je došla s troje djece kao žrtva obiteljskog nasilja te je bila u uvjerenju da će se nakon 7 dana vratiti u nasilno okruženje, ne zato što ona to želi, nego jer jednostavno nema izbora. Nije radila, živjela je kod supruga i njegovih

roditelja, mislila je da je sklonište samo neko privremeno rješenje, no na kraju se pokazalo da je uspjela ući u program ekonomskog osnaživanja i krenula je na tečaj. Uspjela je dobiti stan preko stambenog zbrinjavanja. Vratila se na područje na kojem je živjela te je uspjela kupiti automobil, a udruga joj je pomogla riješiti neke estetske zahvate.

Žene uđu misleći da nema izlaza iz situacije u kojoj su trenutno. Tek nakon nekog vremena kada sa stručnim suradnicima prođu kroz proces edukacije, budu upoznate sa svojim pravima. Najveći problem je neupućenost žena u vlastita prava te samim time strah od ulaska u rješavanje nasilnog okruženja. Udruga nastoji podržati žene u svim vidovima edukacije i pomoći kako bi se žena osnažila te odlučno stala iza toga da se ne vraća u nasilno okruženje. Statistika udruge govori kako se svaka druga žena u zadnjih 5 godina nije vratila u nasilno okruženje.

4.1. Djeca – žrtve obiteljskog nasilja

Djeca koja dolaze sa svojim majkama većinom su djeca školske dobe. Udruga ima takav program da ih upisuje u područnu školu gdje se nalazi sklonište. Lokacija skloništa je tajna. Taj proces djeci je vrlo stresan jer majke zaista ne žele napustiti svoj dom i mijenjati svojoj djeci dom i okolinu na koju su navikli. Djeca prvo proživljavaju nasilje u obitelji, a onda doživljavaju veliki stres zbog mijenjanja okoline i škole. Nastoji se prvobitno da djeca nastave dalje sa svim svojim obvezama, a stručne su suradnice u skloništu raspoložive za pomoć djeci pri pisanju domaće zadaće. Udruga nastoji što više pridonijeti daljnjem pozitivnom razvoju djeteta pomoću radionica koje ovisno o prilikama budu izvedive u dvorištu, igraonici. Većinom su to radionice koje teže tome da djeca usmjere svoje sposobnosti i vještine i dosadašnja znanja na upoznavanju sebe i njegovanju svojih talenata, ali isto tako i oslobađanju od trauma izazvanih obiteljskim nasiljem. Osim suradnje s područnom školom, udruga surađuje s još jednom udrugom „Logos“ koja provodi logoterapiju s djecom ako je ona potrebna. Važno je navesti da udruga kroz školovanje djeteta u područnoj školi surađuje s učiteljima te bilježe stalni napredak i rezultate zajedno.

Udruga je članica dviju nacionalnih mreža: Ženska mreža Hrvatske, Mreža „Petra“ koja radi na suzbijanju trgovanja ženama/djevojčicama u svrhu seksualne eksploatacije. Na nivou Hrvatske surađuju s udrugama koje se bave sličnim pravima kao i oni te su umreženi. Rade na zajedničkim projektima i seminarima.

4.2. Pomaci

Suosnivačica smatra da je proces jako spor. Kada to kaže, navodi dugogodišnji rad udruge te stalni trud i rad bez bitnih promjena. Razlog tome leži, kako navodi, u niskoj svijesti svih nas. Sama je Istambulska Konvencija ratificirana i sada su se dogodili mali koraci, ali u odnosu na 21 godinu rada udruge, to su veliki koraci. Ratificiranjem Konvencije mogu slobodnije razmišljati kako će stvari u budućnosti izgledati kada je u cijelosti počnu provoditi. Činjenica je da se svijest u ljudima promijenila, a to mogu zahvaliti i medijima.

„Ako će se Istambulska Konvencija krenuti provoditi onako kako piše to će po meni biti savršeno. Poražavajuća je činjenica da mi u Hrvatskoj danas imamo područja koja nemaju skloništa. Cijeli jug Hrvatske nema skloništa. Područje kod Dubrovnika nema niti jedno savjetovalište. Nama se žene obraćaju s otoka, iz Dubrovnika i dr. mjesta jer na cijelom jugu nema skloništa. Postoje dijelovi Hrvatske koji uopće nemaju savjetovalište, primjerice Lika. U Lici postoji udruga, ali ne i sklonište gdje se žena može maknuti od nasilja i slično. Osobno mislim da bismo već u vrtiću trebali uvesti da djeca uče o ravnopravnosti. Od najranijih dana dolazi do oblika nasilja i već ga u startu trebamo suzbijati.“ (Marija Ćorluka, suosnivačica udruge „Brod“)

Udruga je autonomno feminističko sklonište i ne propitkuje, dovoljno je da žena pri dolasku kaže da je žrtva, a onda oni slučaj prijavljuju policiji. Udruga ne čeka potvrde sa svih strana prije prijave nasilja jer se proces samim time produžuje, a u međuvremenu se žena može uplašiti, predomisлити i na koncu odustati. Kao najveću prepreku u radu navode institucije. Smatraju da institucije ne funkcioniraju jer imaju premalo zaposlenih. To potkrepljuju argumentom da bi u Republici Hrvatskoj prema Konvenciji jedna socijalna radnica trebala imati 50 obitelji, a samo u Slavonskom Brodu jedna socijalna radnica zadužena je za 200 obitelji. Navode kao problem i edukaciju socijalnih radnica te da nije dovoljno samo njihovo dugogodišnje iskustvo, samim time događaju se veliki propusti u učinkovitosti posla.

„Institucije su uvjetno rečeno trome i spore, policija je po tom pitanju nešto (bolja)brža jer se malo više educira. S obzirom da postojimo već 21 godinu, surađujemo s konkretnim osobama u policiji, stoga ide nešto brže, a to ne bi trebala biti praksa. Praksa bi trebala biti da vam se problem riješi odmah nakon što ste kontaktirali policiju. Problem je taj što bi institucije trebalo puno više educirati. Vrlo su

neosviješteni kada pratimo samo ovaj naš problem. Prema Istambulskoj Konvenciji, žena koja je pretrpjela nasilje mora biti ispitana o tom problemu od žene policajke. Danas u Slavonskom Brodu vi nemate dovoljan broj policajaca koji rade na tom problemu, (a kamoli da imate žena).“ (Marija Ćorluka, suosnivačica udruge „Brod“)

4.3. Prijedlozi u izmjenama zakona

Udruga se dotiče svih vrsta zakona, a najviše je zastupljen *Obiteljski zakon NN 103/15 (2015)*. Navodi kako su u tom zakonu pronašli manjkavosti. Naime, u zakonu se navodi da jednaka prava dok su majka i otac u braku imaju jednako i majka i otac, no u praksi se događa da majka dođe u sklonište baš zbog nasilnog oca. U zakonu stoji da otac ima pravo viđati dijete bez obzira što je dan prije bio nasilan i što je dijete isključivo zbog te situacije smješteno u sklonište, što je proživjelo traumu. Otac ima pravo doći u Centar za socijalnu skrb i tražiti da vidi dijete gotovo taj isti dan ili sutradan nakon obiteljskog nasilja¹⁰. Naime, smatra da se određeni članci kose s Istambulskom Konvencijom te općenito s ljudskim pravima.

„Također postoji zakon o udrugama u kojemu vlada potpuni kaos. Pod udrugama se (i dan danas) vode i udruga „Ribiča“ i „Ljubitelja čokolade“, „Ljudska prava“. Smatram da bi tu trebalo doći do selekcije. Jednaka prava trebaju imati sve udruge, ali bi ih trebalo selektirati po kulinarskim, ljudsko-pravaškim i sličnim. Sve su udruge pod istim okriljem nevladinih organizacija, stoga bi trebalo i doći do selekcije. Bilo bi lakše i za rad, a najviše zbog percepcije javnosti jer ima jako puno predrasuda. Na kraju krajeva i sve nogometaške organizacije su udruge. Nakon 21 godinu što živimo u demokraciji, smatram da bi već ljudi trebali civilno društvo prepoznavati različitim načinima, a ne samo na temelju toga što ste udruga.“ (Marija Ćorluka, suosnivačica udruge „Brod“)

4.4. Feminizam i prava žena

Feminizam u svom širem značenju obuhvaća vrstu djelovanja, pisanja i zagovaranja prava i ravnopravnosti žena te borbu protiv nepravde koja im se nanosi u svijetu. On je pokret koji za cilj ima uspostavu jednakih prava i prilika za sve žene. U svijetu vladavine patrijarhata u kojemu muškarac posjeduje svu moć, mnogobrojni naponi žena da se za sebe izbore doveli su do feminizma. Razvoj feminističke teorije počinje

¹⁰ Posjećeno 16.12.2019. na mrežnoj stranici : <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>

od poznate rečenice Simone de Bouvoir da se ženom ne rađa, već postaje. Ona se fokusira na dekonstrukciju binarne podjele na muško i žensko, kritiku rodni uloga i odgoja žena i muškaraca. Daljnji razvoj feminizma može se sažeti kroz tri njegova vala gledajući povijest. Prvi val je dobio svoj zamah u 18. i 19. stoljeću u kojima su neki filozofi i mislioci svoje ideje u svojim djelima zasnivali na razlikama između muškaraca i žena. Tako je primjerice Jean-Jacques Rousseau u djelu „*Emil ili o odgoju*“ dao savjet kako djevojčice treba odgajati da budu prijatne svojim muževima, a ne da teže obrazovanju i da budu pametne. Godine 1791. Olympe de Gouges piše „*Deklaraciju o pravima žene i građanke*“ u kojoj iznosi tvrdnju kako su i žene dio naroda i da ne mogu samo muškarci sudjelovati u donošenju odluka. Nakon nje 1792. u Engleskoj, Mary Wollstonecraft izdaje „*Odbranu prava žena*“ te uz „*Deklaraciju o pravima žene i građanke*“ postavljaju se temelji feminizma, a njegov pokret je nastao u 19. stoljeću kada u Engleskoj nastupa viktorijansko doba koje je pogoršalo diskriminaciju žena nametanjem pristojnosti i ponašanja kao normama ženama. Stoga se feminističko djelovanje tog doba borilo za pravo glasa, jednako obrazovanje u sudjelovanje u javnom životu. Zasluge za tu borbu ima sufražetski pokret koji je bio usmjeren na političko djelovanje žena ukazujući na probleme svakodnevnih odnosa među spolovima koji ostavljaju društveni status u stanju kao prije, bez promjena. U to doba pokret su osnaživale ideje prosvjetiteljstva i ideje Francuske revolucije te su žene prvi put dobile pravo glasa 1893. na Novom Zelandu. Taj prvi val imao je cilj borbu za prava svih žena, ali se sredinom dvadesetog stoljeća javlja potreba za suprotstavljanjem neravnopravnosti, patrijarhatu, diskriminaciji i seksizmu. U doba dvadesetog stoljeća na pokret su utjecali svjetski ratovi. Žene su tijekom ratova počele masovno raditi u tvornicama i na pozicijama na kojima nije bilo dovoljno muškaraca, a naročito u Drugom svjetskom ratu prijavljivale su se za borbu te radile za vojsku. Po završetku ratova javlja se drugi val feminizma čije ideje i djelovanja ostaju do danas ukorijenjene. Prvi val je omogućio ženama zapadnih zemalja politička prava pa je drugi val bio usmjeren na zastupljenost žena u političkoj sferi s pretpostavkom da su politička i kulturna prava povezana do mjere da je nemoguće postići političku ravnopravnost žena i muškaraca ako ne bude došlo do problematiziranja privatnog/osobnog i kulturnog. Ovaj period se odnosio na šezdesete, sedamdesete i osamdesete godine dvadesetog stoljeća koji je bio period ženskog oslobodilačkog pokreta u kojemu su se žene borile sa stvarnim nejednakostima i diskriminacijom gradeći tako ravnopravnost. Svoja polazišta za

ostvarivanje te borbe nalazila su se u idejama djela Simone de Beauvoir „*Drugi spol*“, a Kate Millett u „*Seksualnoj politici*“ 1969. problematizira pojmove spola i roda te normama kulture i društva pripisuje odgovornost za neravnopravnost spolova, zahtjeva ukidanje tradicionalnih seksualnih ograničenja i tabua koji narušavaju patrijarhalni, monogamni brak. Usmjerene na manjkavosti drugog vala javlja se treći val feminizma devedesetih godina prošlog stoljeća u kojemu dominiraju ženski prosvjedi u kojima su se žene sebe definirale kao subjekte, a ne kao seksualne objekte. Ovaj val je sve više usmjeravao žensku borbu za individualna prava. Njime se dekonstruirala zapadna misao o ženi i feministički koncepti u kojem će žena napokon razvijati svoje potencijale i to ne samo kao majke i supruge, nego i kao poslovne žene (Spahić i Gavrić, 2012).

Godine 1979. izdan je najvažniji instrument za zaštitu ženskih prava „*Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena*“ koja utvrđuje međunarodne standarde i mehanizme zaštite prava žena i obvezuje države stranke da poduzimaju slijedeće mjere u promicanju jednakosti muškaraca i žena:

- *izmjena zakonodavstva*
- *provođenje načela pariteta u javnim službama*
- *promjenu gospodarskih i kulturnih obrazaca koji polaze od ideje o superiornosti muškaraca*
- *korištenje materinstva u političke svrhe*
- *provođenje načela jednake odgovornosti oca i majke za odgoj, obrazovanje i razvoj njihove djece*
- *suzbijanje prostitucije i drugih oblika iskorištavanja žena*
- *ukidanje diskriminacije u primjeni prava na nasljeđivanje i raspolaganje obiteljskom mirovinom* (Spajić-Vrkaš i sur., 2004).

Prava žena pripadaju kategoriji posebno osjetljivih grupa u „*Općoj deklaraciji o ljudskih pravima*“ iz 1948. godine. Prava žena kao glavnu svrhu imaju osiguranje jednakosti i ravnopravnosti žena s muškarcima u svim područjima u životu i radu (Spajić-Vrkaš i sur., 2004).

Pozivajući se na prijašnje Konvencije, Deklaracije, Međunarodne paktove koje u sebi sadrže zaštitu ljudskih prava, žena i djece države članice Vijeća Europe sporazumjele su se u „*Konvenciji Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*“ 2014. Njezina svrha opisana je u članku 1. Konvencije: zaštititi žene od svih oblike nasilja te spriječiti, progoniti i ukloniti nasilje nad ženama i nasilje u obitelji, pridonijeti suzbijanju svih oblika diskriminacije žena i promovirati punu ravnopravnost žena i muškaraca, uključujući i osnaživanje žena. Države članice Vijeća Europe trebaju promovirati međunarodnu suradnju s ciljem suzbijanja nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, pružiti potporu i pomoć organizacijama i tijelima nadležnim za provedbu zakona radi usvajanja sveobuhvatnog pristupa suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji¹¹. Svaki od dokumenata u povijesti borbe za ženska prava igrao je ulogu u društvu kakvo imamo danas i stoga i danas Vlada Republike Hrvatske i nevladine organizacije koriste iste dokumente kako bi se vodili njima u rješavanju problema diskriminacije i borbi za zaštitu žena, njihovih prava te svih oblika nasilja u široj i užoj zajednici (Štimac Radin, 2014).

¹¹ Posjećeno 16.12.2019. na mrežnoj stranici:

<https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/images/pdf/Publikacija%20Konvencija%20Vije%C4%87a%20Europe%20o%20spre%C4%8Davanju%20i%20borbi%20protiv%20nasilja%20nad%20%C5%BEenama%20i%20nasilja%20u%20obitelji.pdf>

5. Rodno osviještena politika u odgoju i obrazovanju

Rodno osviještena politika znači reorganizaciju, unaprjeđivanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa i to tako da je ravnopravnost spolova uključena na svim razinama i stupnjevima obrazovanja i u sve politike. Pri poučavanju rodno osviještene politike važno je težiti kvalitetnom obrazovanju koje proizlazi iz usklađivanja rezultata s očekivanjima, poboljšanja i transformacije te osnaživanja, motivacije i sudjelovanja (Štimac Radin, 2010). Štimac Radin (2010) zajedno s Uredom za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske izdala je preporuku za rodno osviještenu politiku u odgoju i obrazovanju. Preporuka je prihvaćena od strane Vijeća Europe 10. listopada 2007. godine. Odbor ministara i ministrica Vijeća Europe uvjeren je da je zapravo obrazovanje ključ promicanja ravnopravnosti spolova pa se s Preporukom vlade zemalja članica potiče da se u sve razine obrazovnog sustava ugradi rodna perspektiva koja za cilj ima promicanje vrijednosti pravičnosti i aktivnog sudjelovanja među mladima, vrijednosti koje su važne za izgradnju pojedinca i društva koja jamči ravnopravnost spolova kako u privatnom tako u javnom životu.

Unatoč postojanju znatnog broja propisa kako na nacionalnoj tako i na međunarodnoj razini kojima se jamče jednake mogućnosti, unatoč zajedničkom obrazovanju dječaka i djevojčica, u našim društvima dolaze do izražaja manjkavosti sustava i znatne nejednakosti između dječaka i djevojčica, muškaraca i žena s obzirom na obrazovanje, odabir zanimanja, osposobljavanje, zapošljavanje te u procesima odlučivanja. Iz toga proizlazi negativan učinak na živote muškaraca i žena. Kako bi se stanje osvijestilo Odbor ministara i ministrica utvrdio je da nastavnice i nastavnici mogu biti oni koji sudjeluju u društvenim promjenama u promicanju ravnopravnosti spolova. Navodeći nastavnice i nastavnike kao ključne aktere u promicanju ravnopravnosti, podiže se značaj obrazovanja u izgradnji identiteta djevojčica i dječaka (Štimac Radin, 2010).

Odbor preporučuje promicanje i poticanje na mjere koje su usmjerene najviše prema provedbi rodno osviještene politike na svim razinama obrazovanja, ali i obrazovanju nastavnika i nastavnica kako bi se postigla ravnopravnost spolova i time došlo do poboljšanja kvalitete samog obrazovanja. Tako Odbor daje na razmatranje mjere s ciljem njihova usvajanja (Štimac Radin, 2010).

U pravnom okviru žele se uključiti načela ravnopravnosti žena i muškaraca u nacionalne zakone u obrazovanju koja za svrhu imaju uživanje jednakih prava i mogućnosti dječacima i djevojčicama u školi te u društvu kao cjelini (Štimac Radin, 2010).

U obrazovnim politikama i strukturama podrške kao mjera stavlja se pokretanje programa s ciljem uvođenja strategija rodno osviještene politike u škole, pripremanje vodiča za škole, nastavnike i nastavnice te za one koji izrađuju nastavne programe i planove o uključivanju rodne perspektive i ravnopravnosti spolova (Štimac Radin, 2010).

Preporuka je Odbora ministara/ministrica poticanje upravnih tijela škole na uvođenje ove politike u škole i razrede, senzibiliziranje roditelja i skrbnika i uključivanje istih u aktivnosti škole na uvođenju ove politike i ravnopravnosti spolova. Za ostvarivanje mjera o uvođenju rodno osviještene politike u škole, važno je ohrabrivati i širu obrazovnu zajednicu da prihvati ciljeve i misiju školskih institucija po pitanju rodno osviještene politike. U upravljanju školama i radu na rodno osviještenoj politici Odbor daje preporuku na promicanje obrazovanja koje uključuje programe životnih vještina, pokriva ljudska prava, dostojanstvo i ravnopravnost spolova, razvija samopoštovanja, potiče na donošenje formiranih i zrelih odluka kako bi se pripremilo dječake i djevojčice na život u obitelji i zajednici. Također i promicanje demokratske kulture škole koja se odnosi na usvajanje obrazovnih praksi osmišljenih s ciljem povećanja sposobnosti i dječaka i djevojčica za djelovanje te snalaženje u promjenama koje društvo donosi kao preduvjetu ostvarivanja građanskih prava. Naglasak preporuka je na poticanju uravnoteženog sudjelovanja dječaka i djevojčica u zajedničkim odlukama, izvanškolskih aktivnostima, školskim vijećima, dječjim saborima, forumima i klubovima mladih, nevladinim organizacijama (Štimac Radin, 2010).

Nastavnicima i nastavnicama se u osnovnu i kontinuiranu edukaciju nastoje uključivati sadržaji koji im omogućavaju da promišljaju vlastiti identitet, vjerovanja, vrijednosti, predrasude, očekivanja, stavove i predodžbe o ženskosti i muškosti. Nastoji se ohrabrivati nastavnike i nastavnice da propituju stereotipne stavove i vjerovanja koji mogu ometati osobni razvoj njihovih učenika i učenica i sprječavati ih u ostvarivanju njihovih punih potencijala. Dokument rodno osviještene politike u obrazovanju navodi kako u izradi planova i programa nastavnik ili nastavnica treba voditi računa o interesima i sklonostima dječaka i djevojčica s obzirom na njihove

stilove učenja i poučavanja sa svrhom poticanja školskog uspjeha i širenja mogućnosti u odabiru zanimanja i obrazovanju. U preporukama se navodi kako se obrazovanje za privatni život treba učiniti dijelom školskih planova i programa kako bi učenici bili samopouzdaniji na tom području te da iz toga onda proizlazi odgovornost u emocionalnim i seksualnim odnosima i ponašanju, a sve s ciljem borbe protiv seksističkih stereotipnih uloga u privatnom i javnom životu. Na nastavniku ili nastavnici je da analizira, propituje i pomogne u uklanjanju seksističkih stereotipa i iskrivljavanja koje udžbenici ili bilo koji nastavni materijal mogu prenositi u svojim sadržajima, jeziku i ilustracijama. Bitno je promicanje rodno osviještene politike i u sportovima i slobodnim aktivnostima u kojima rodni stereotipi mogu utjecati na sliku djevojčica i dječaka o sebi samima, na zdravlje i izgradnju identiteta, intelektualni razvoj i rodne odnose. Kao nastavnik ili nastavnica treba ohrabrivati djevojčice i dječake da istražuju nove uloge kao i aktivnosti i druga područja te im time osigurati jednak pristup svim dijelovima nastavnog plana i programa (Štimac Radin, 2010).

Preporuka Odbora za sprječavanje i suzbijanje seksističkog nasilja:

- poučavati mlade ljude da o vezama razmišljaju i interpretiraju ih uzimajući u obzir termine ravnopravnosti spolova, ljudskih prava, odnosa moći i nasilja.
- ponuditi smjernice kako bi se pomoglo školama da osiguraju da je poštivanje ljudskih prava osnova njihova djelovanja, da spriječe i suzbijaju svaki oblik kako individualnog tako i kolektivnog nasilja ili diskriminacije koji zauzvrat ima generaciju straha, proganjanja, psihološkog i spolnog uznemiravanja, fizičkog napada ili spolnog nasilja nad djevojčicama i dječacima u svakodnevnom životu u školi.
- podizati svijest osoblja škole i njihovo educiranje da prepoznaju i odgovore na sve oblike takvog nasilja te da se protiv njega bore.
- upoznati djevojčice i dječake s opasnostima koje ima izrabljivanje, seksualno iskorištavanje, trgovanje ljudima kojima su izloženi te time osigurati školama da brze odgovore na kršenja njihova spolna integriteta i sigurnosti.
- tražiti od škola izradu politike i protokola postupanja u slučajevima nasilja temeljenog na spolu te uznemiravanja.
- upoznati školske ravnatelje/ravnateljice te ostale zaposlene u školi s nasilje koje svoje korijene ima u običajima i kulturi te koje pogađa jednako i muškarce i žene kako bi mogli zajedno djelovati u borbi protiv njega.

Odbor se dotiče i promicanja posebnih mjera za ranjive skupine, za dječake i djevojčice koji potječu iz zajednica gdje su kultura i običaji zaslužni za rano napuštanje i odustajanje od školovanja, koji dolaze iz socijalno ranjivih grupa i suočavaju se sa socijalnom isključenošću, a ovom problemu bitno je usmjeriti i pozornost roditelja. U promicanju rodno osviještene politike neizostavnu ulogu imaju i sami mediji. Svi koji sudjeluju u odgoju i obrazovanju pozvani su da potiču proučavanje uloge koju mediji mogu imati u učenju i poučavanju, ponajviše u razvijanju kritičkih stavova prema seksističkim prezentacijama muškosti, ženskosti i rodni odnosa. Važno je zato uključiti medije koliko je to moguće u škole, koristiti se njihovim istraživanjima i saznanjima te o njima razgovarati s učenicima (Štimac Radin, 2010). Kako uvrstiti rodnu problematiku u programe u obrazovanju ključno je pitanje kojim se vode svi autori govoreći o toj temi. *Inter-Agency Standing Committee (IASC, 2007)* svojim priručnikom za rodnu problematiku pruža okvir rodne perspektive pomoću kojeg se ona može lakše uvrstiti u obrazovne programe. Priručnik daje slijedeće smjernice:

Prilagoditi (ADAPT) i djelovati kolektivno (ACT Collectively) na postizanju rodne ravnopravnosti. Okvir ima devet koraka uzimajući u obzir svako slovo obaju termina:

Analyse – analizirati rodne razlike

Design – osmisliti usluge koje odgovaraju potrebama svakoga

Access – jednak pristup za žene, djevojčice, dječake i muškarce

Participate equally – jednako sudjelovanje, osiguravanje rodne ravnoteže

Train – obrazovati jednako muškarce i žene

i

Address GBV – Rješavanje rodnog nasilja u obrazovanju i humanitarnom radu

Collect, analyse and report – prikupljanje, analiziranje i izvještavanje podataka prema spolu i starosnoj dobi

Target – ciljno djelovanje s rodnom analizom

Collectively – kolektivno koordiniranje aktivnosti (Borić, 2007).

Analizom kurikuluma Zdravstvenog odgoja i kurikuluma međupredmetne teme Zdravlje može se prepoznati po odgojno-obrazovnim područjima i sadržajima rad na rodno osviještenoj politici u obrazovanju te rodnoj ravnopravnosti.

Kao što je već rečeno formalno obrazovanje ima ključnu ulogu u određivanju prirode političkoga, gospodarskoga, društvenoga i kulturnog života bilo koje zajednice ili društva, u raspodjeli kulturnog nasljeđa to jest koga ona uključuje, a koga isključuje. Što više pojedinac formalnog obrazovanja postigne to su veće njegove prilike u životu. Usprkos sve većoj svijesti o neravnopravnosti spolova i mijenjaju zakona te dokumenata, promjene u društvu se odvijaju sporije. Škole i danas u svojim formalnim i neformalnim obrazovnim programima još uvijek više ističu iskustva, učenja i vrijednosti muškaraca u većoj mjeri nego žena. Istraživanja o neformalnom školskom programu pokazala su da seksistička praksa i njezini postupci prolaze neprimijećeno ili se zanemaruju od strane dječaka i djevojčica. Uvidjelo se da učitelji/ce nesvjesno više pažnje posvećuju učenicima odnosno dječacima u razredu nego učenicima odnosno djevojčicama. Takav rezultat proizlazi iz predrasuda učitelja /ica u vezi s postignućima muškaraca i žena koje stvaraju različita očekivanja njihovih sposobnosti. U većini međunarodnih istraživanja učenice/djevojčice ostvaruju bolje rezultate u akademskom smislu od učenika/dječaka, odnosno pri zapošljavanju imaju više kvalifikacije. Iz toga se razloga u nekim zemljama raspravlja o potrebi za posebnim mjerama kako bi se vratila ravnoteža između dječaka i djevojčica odnosno učenika i učenica. Raspravlja se o mjerama popravljivanja nedostataka samopouzdanja o samima sebi kod učenica/djevojčica te o razlozima zbog kojih čak i one učenice koje postižu i ostvaruju visoke rezultate u obrazovanju i dalje podcjenjuju svoje sposobnosti. Na učenike i učenice se gleda kao na racionalne, a ne afektivne subjekte, a na neravnopravnost u razredu kao na problem kognitivnih razlika pa se zato naglasak stavlja na lošije rezultate dječaka. Očita je potreba da se bavi afektivnim vidovima poučavanja i učenja u obrazovanju samih učitelja/ica, ali i u praksi (Štimac Radin, 2010).

U nekim studijama koje su se bavile ravnopravnosti spolova, žene su navele kako nisu uspješno zastupljene u nekim zanimanjima zbog toga što njihovi muški partneri ne preuzimaju jednaki dio skrbi o djeci. Obiteljske obveze imaju veliki utjecaj na odluke žena da se bave višim zanimanjima, ali se čini kako je ženama potrebna veća podrška i oslonac pri ostvarivanju takvih poslova, dok na muškarce te iste obveze ne

utječu te se oni lako odlučuju za prijavu na više položaje (Lynch, Grummell i Devine, 2006).

U drugoj studiji koja se bavila istom problematikom u koju su bile uključene i žene i muškarci, jedino su žene navodile skrb o obitelji kao glavni razlog što ne nastoje težiti promaknuću. Kao dodatni razlog ističu kako zbog skrbi o obitelji ne bi bile u stanju ispuniti kriterije posvećivanja cijeloga sebe u posao (Lodge i Malone, 2006).

Nove društvene promjene čine nužnim razmatranje načina i postupaka na koji se djeca pripremaju za život odraslih, kako dolaze do spoznaja o jednakosti. Ranijim učenjem i poučavanjem o rodno osviještenoj politici mogu se postići velike promjene u zajednici (od razreda do škole). Rodno osviještena politika u obrazovanju odnosi se na aktivno bavljenje pitanjima ravnopravnosti muškaraca i žena te primjenjivanje perspektive te ravnopravnosti u svim fazama razvoja i provedbe politike, planova, kako nastavnih tako i drugih programa, a uspjeh te politike ovisi o uključivanju svih sudionika u školskom sustavu. Svi su jednako bitni, od učenika, učitelja, stručnih suradnika, vijeća roditelja i učiteljskog vijeća pa do ravnatelja i školskog odbora (Štimac Radin, 2010).

Ljudi nisu pasivni objekti niti nijemi primatelji rodnog programiranja kao što to sugeriraju neki sociolozi jer ljudi aktivno stvaraju i modificiraju svoje uloge, ali su rodni identiteti posljedica društvenih utjecaja. Društveni utjecaji na rodni identitet provode čak i roditelji u obitelji. Studije interakcije roditelj-dijete pokazale su uočljive razlike između dječaka/učenika i djevojčica/učenica čak kada su roditelji smatrali da jednako postupaju prema djeci različitog spola (Giddens, 2007). Stoga preporuke o rodno osviještenoj politici u obrazovanju mogu biti i trebaju biti korisne i svakom roditelju s obzirom na izvor informacija koje im se pružaju u vidu stvari koje kupuju za svoju djecu poput igračaka i slikovnica koje naglašavaju razliku između muških i ženskih atributa.



Slika 1. Animacija ravnopravnosti muškaraca i žena¹²

¹² Posjećeno 13.12.2019. na mrežnoj stranici: <https://www.libela.org/vijesti/4495-donesena-strategija-za-ravnopravnost-spolova-za-razdoblje-2014-2017/www.merlinka.com>

6. Prava djece – „Konvencija o pravima djeteta“

Na temelju ljudskih prava kao prava svakog pojedinca, proizlaze i prava osjetljivih grupa u društvo, a prema „*Općoj deklaraciji o ljudskim pravima*“ to su: djeca i mladi, žene, lezbijke i homoseksualci, starije osobe, osobe s posebnim potrebama, bolesnici, migranti, izbjeglice, azilanti, manjine i starosjedioci. Ove grupe su osjetljive jer su izdvojene po osjetljivosti svog društvenog položaja (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). U radu će se osvrnuti na prava djece s obzirom da se rad temelji na obrazovanju u osnovnoj školi. Prava djece kao pojam odnose se na skup moralnih i pravni načela koja utvrđuju i štite prava i slobode svakog djeteta kao temelja njegova opstanka, rasta i razvoja bez obzira na njegov spol, rasu, etničko, nacionalno i vjersko podrijetlo. S ciljem zaštite djece i osiguranja najkvalitetnijeg življenja izdana je „*Ženevska deklaracija o pravima djeteta*“ koju je Liga naroda usvojila 1924.godine, a po osnivanju Ujedinjenih naroda ta prava su uvrštena u „*Opću deklaraciju o ljudskim pravima*“.

Kako bi se djeci osigurala potpuna posebna društvena i pravna zaštita, 1959. usvojena je „*Deklaracija o pravima djeteta*“, no naišla je na probleme kada se uvidjelo da se djeci u njoj pristupilo kao objektu samo društvene zaštite i skrbi. S ciljem rješavanja toga problema trideset godina kasnije ti su nedostaci riješeni obvezujućom „*Konvencijom o pravima djeteta*“, u kojoj je djetetu priznat status nositelja prava odnosno subjekta. Konvencija tako obvezuje države na poštivanje temeljnih načela priznanja i zaštite prava djeteta, a to su:

- *osigurati prednost „najboljeg interesa“ za dijete*
- *svakom djetetu omogućiti izražavanje mišljenja o svim stvarima koje se odnose na njega*
- *u skladu s djetetovom dobi i zrelošću priznati važnost njegovu mišljenju*
- *poštivati odgovornost, prava i dužnosti roditelja, odnosno djetetove obitelji*

Temeljna načela na koja Konvencija obvezuje države svrha su primjene triju skupina prava koja obuhvaćaju: prava koja se odnose na očuvanje života (prehrana, zaštita zdravlja, zdrava životna okolina, liječnička njega), prava koje se odnose na razvoj (siguran okoliš, odgoj i obrazovanje, igra, zabrana diskriminacije, sloboda mišljenja i izražavanja, sloboda vjeroispovijesti) i prava koje se odnose na skrb i zaštitu (zabrana zlostavljanja i iskorištavanja, zaštita u ratnim okolnostima) (Spajić-Vrkaš i

sur., 2004). Bitno je naglasiti da prava djece nemaju rok trajanja, univerzalna su i svevremenska. Ona uče djecu i odrasle što dijete treba imati i što smije učiniti¹³.



Slika 2. „Konvencija o pravima djeteta“¹⁴

¹³ Posjećeno 13.12.2019. na mrežnoj stranici: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>

¹⁴ Posjećeno 13.12.2019. na mrežnoj stranici: <https://www.unicef.org/croatia/konvencija-o-pravima-djeteta>

7. Uloga učitelja u poučavanju spolno/rodne ravnopravnosti

Obrazovanje je aspekt socijalizacije koji uključuje stjecanje znanja, učenje vještina, sposobnosti i u tom procesu najvažniju ulogu ima učitelj koji prenosi znanje i vještine na učenike. Svjesno ili nesvjesno učitelj uz roditelje stvara temelje učenikovih uvjerenja i vrijednosti te da bi u tome uspio važno je učiteljevo daljnje stručno usavršavanje i izobrazba. Danas se od učitelja očekuje da interdisciplinirano poznaje svoju struku, poučava i uči aktivnom i suradničkom učenju, razumije stilove učenja učenika, vještine mirnog rješavanja sukoba u učionici i šire, kritički razumije sve kontekste škole te posjeduje znanja i vještine planiranja, pripremanja, provođenja i evaluacije nastavnog procesa (Spajić-Vrkaš i sur., 2004). Da bi to uspio, učitelj treba razmišljati o svojim kompetencijama i utjecati na njihov razvoj. Kompetencije objedinjuju odgoj, obrazovanje, izobrazbu, usavršavanje i samoučenje sa svrhom ispunjenja potreba društva, pojedinca ili zajednice. One uključuju znanja, vještine, vrijednosti, stavove, osobine ličnosti, obrasce ponašanja te motivaciju kojom pojedinac raspolaže u ovom slučaju učitelj te ih po potrebi pokreće kako bi riješio određeni problem (NN 10/2019). Neke od kompetencija učitelja koje treba imati i sustavno ih razvijati tijekom cjeloživotnog učenja su: preuzimanje odgovornosti za osobni i profesionalni razvoj, rad s izvorima učenja i poučavanja, poznavanje kurikuluma predmeta, razumijevanje procesa učenja, integracija informacijsko – komunikacijske tehnologije te vrednovanje učenja. Odgojno-obrazovna politika Republike Hrvatske prihvatila je slijedeće kompetencije koje su iznesene u „*Nacionalnom okvirnom kurikulumu*“: komunikacija na materinskom jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u prirodoslovlju i tehnologiji, digitalna kompetencija, učiti kako učiti, socijalna i građanska kompetencija, inicijativnost i poduzetnost te kulturna svijest i izražavanje¹⁵.

Uloga učitelja u razvoju kompetencija učenika u Zdravstvenom odgoju te Građanskom odgoju i obrazovanju vrlo je važna. Učitelj je učenicima uzor i primjer. Bitna su i učiteljeva uvjerenja odnosno pretpostavke u koje svaki učitelj vjeruje. Prenoseći znanje o određenoj temi spolno/rodne ravnopravnosti jako je bitno u što učitelj vjeruje kako bi učenike mogao usmjeriti na dobro. Učitelj ima dva dokumenta

¹⁵ Posjećeno 17.12.2019. na mrežnoj stranici:
https://www.azoo.hr/images/stories/dokumenti/Nacionalni_okvirni_kurikulum.pdf

koja su mu od iznimne pomoći pri pristupanju temi spolno/rodne ravnopravnosti, a to su: kurikulum Građanskog odgoja i obrazovanja te kurikulum međupredmetne teme Zdravlje. Uloga je učitelja u poučavanju Građanskog odgoja i obrazovanja promicati zaštitu ljudskih prava te građansku pismenost kako bi učenici na koncu bili aktivni pokretači promjena u zajednici. Učitelji se u poučavanju Građanskog odgoja i obrazovanja te međupredmetne teme Zdravlje trebaju koristiti različitim metodama poučavanja i učenja kako u školi tako i izvan nje te se koristiti učinkovitim oblicima rada u nastavnom procesu. Kompetentan učitelj programira i planira učenje i poučavanje u skupini i izvan nje te stvara i održava ozračje povjerenja i solidarnosti uz poštivanje drugačijih mišljenja u pristupu kako bi postigli zajedničko rješenje. Učitelj pri poučavanju treba osigurati ravnopravno sudjelovanje i uključivanje u rasprave svih učenika, probleme rješavati nenasilnim metoda te povezivati školu s lokalnom zajednicom. Svojim primjerom treba učenicima dati do znanja da spol ne igra ulogu u učenju, igri, razgovoru, radu. Učitelj treba prihvaćati razlike između učenika, ali ne ih naglašavati, nego biti osjetljiv na njihove potrebe i interese (NN 10/2019).

Ako učenike uči ravnopravnosti između žena i muškaraca odnosno dječaka i djevojčica i sam bi se trebao jednako prema njima odnositi. Učitelj se treba kontinuirano usavršavati jer je područje Građanskog odgoja i obrazovanja dinamično i zahtjeva cjeloživotno učenje kao i područje odgoja i obrazovanja o Zdravlju. Učitelj treba održavati odnose i razvijati suradnju kako s učenicima tako i s ostalim učiteljima, ali i roditeljima te s lokalnom zajednicom. Učitelj materijale predstavljene u okviru eksperimentalnog programa treba prilagoditi, integrirati i nadopuniti svojim znanjima, vještinama i sposobnostima, aktivnosti koje će predstaviti na satu razrednika može pripremiti u suradnji s kolegama iz drugih nastavnih područja te pozvati stručne osobe izvan škole¹⁶.

U izlaganju teme rada, učitelj treba promišljati i odabrati najbolje načine, metode, oblike rada, materijale i izvore, potrebno vrijeme i okružje pri tome vodeći računa o predznanju i iskustvima učenika. Učitelj treba imati odgovornost pronaći prostor za integraciju ove teme, a ne ju izbjegavati. Važno je u izlaganju ove teme koristiti se suradničkim učenjem i timskim radom, radom u malim skupinama. Zato učitelj treba

¹⁶ Posjećeno 17.12.2019. na mrežnoj stranici:
https://www.azoo.hr/images/zdravstveni/Kurikulum_ZO.pdf

omogućiti učenicima praktičan rad jer kroz praktičan rad učenici efektivnije dolaze do zaključka te se više uključuju u procesu. Osim toga, da bi se ostvarila očekivanja ovih dvaju kurikuluma, učiteljima se preporučuje radionički ili projektni oblik rada u kojima se koriste kreativne tehnike koje razvijaju vještine i stavove učenika, a također je neophodno razviti načine na koje će se istaknuti odnosno dati uloga učenicima i učenicima koji su slabije prihvaćeni u razredu ili su učenici s teškoćama. Pri ostvarivanju ciljeva ove teme učitelj treba temu sagledati od samih njezinih početaka kako je za primjer dano u radu, od općih pojmova koji su doveli do neravnopravnosti pa do rješavanja tog problema uvođenjem određenih prava i pravila. Također, jedan je od oblika nastave koji može ostvariti očekivanja teme izvanučionička nastava, posjet zdravstvenim ustanovama, policijskoj postaji, udrugama, kulturnim i sportskim manifestacijama. Učitelj se ne smije ograničiti na tradicionalno učenje i poučavanje samo u učionici, nego težiti ostvarivanju ciljeva odgoja i obrazovanja i izvan nje (NN, 10/2019).

Prema „*Preporuci o statusu učitelja*“ iz 1966. poučavanje je struka te ona od učitelja traži stručno znanje i specijalizirane vještine koje se stječu i održavaju cjeloživotnim učenjem¹⁷. Temelj učenja i poučavanja teme spolno/rodne ravnopravnosti je učenje učitelja te razvoj i mijenjanje njegovih pretpostavki, predrasuda proučavanjem različitih literatura i stručnim usavršavanjem. Učitelj svojim učenjem učenicima pruža više od onoga što im to nude materijali i izvori koji su pisani za potrebe obrazovanja, a učitelj je svojom živom riječju i primjerom učenicima uzor i model po kojemu uče. Da bi učitelj mogao ostvariti ciljeve teme, važno je naglasiti i njegovu svakodnevnu komunikaciju s roditeljima učenika. Učitelj treba biti svjestan da nije jedini zadužen za odgoj i obrazovanje učenika te da prvenstveno tu ulogu imaju roditelji u svojim domovima pa zajedno s njima uz suradnju i razumijevanje treba težiti razvoju kritičkog mišljenja i stavova kod učenika. Zbog toga je važno da učitelj poznaje svoje učenike te da im bude prvenstveno prijatelj.

¹⁷ Posjećeno 17.12.2019. na mrežnoj stranici: https://www.matica-sindikata.hr/files/2015/02/PREPORUKA_O_STATUSU_UCITELJA.pdf

8. Zaključak

Spolno/rodna ravnopravnost jedna je od tema koja se proteže dugi niz godina kroz istraživanja brojnih autora te kroz povijest žena i muškaraca. Kroz povijest mijenjala se uloga žene preko definicija spola i roda, ali i određivanje rodni uloga i identiteta. Većina autora danas spol definira kao biološku osobinu žene i muškarca koja je prirodna i urođena, a rod se tiče društveno konstruiranih uloga, odgovornosti i identiteta žena i muškaraca. Premda su u definicijama različiti, međusobno su povezani kod svakog pojedinca jer kao i prije i danas spol oblikuje rod. U istraživanjima spola, roda i rodni uloga izneseno je mnoštvo predrasuda i stereotipa koji su nastojali žene staviti u nepovlašteni položaj kao uloge samo majke i kućanice, dok su muškarci uživali u povlaštenim položajima i imali moć. Iz stava da je jedan spol superiorniji od drugoga, u vrijeme robovanja slobodama ljudi, došlo je do borbe za temeljna ljudska prava.

Ljudska prava su tako dobila na značaju „*Općom deklaracijom o ljudskim pravima*“ te kasnije „*Poveljom o temeljnim ljudskim pravima*“ sa svrhom promicanja mjera za zaštitu prava i sloboda, odgovornosti i jednakosti ljudi. U sve većoj mjeri žene su bile zakinite od muškaraca ponajviše u ostvarivanju karijere koja se ne ogleda samo u majčinstvu te je to nezadovoljstvo rezultat pokreta borbe za ženska prava te feminističkog pokreta koji i danas djeluje ne samo po pitanju borbe za ženska prava nego i za borbu za prava muškaraca, djece te ranjivih skupina ljudi. Spolna i rodna ravnopravnost, ravnopravnost spolova danas je u Hrvatskoj u svim bitnim zakonima i dokumentima u svrhu promicanja posebnih mjera i uklanjanju svih oblika diskriminacije i predrasuda o ženama i muškarcima u osobnom, političkom, kulturnom i javnom životu premda je još uvijek funkcija tih zakona slaba. Ključne temelje spolno/rodne ravnopravnosti postavlja odgoj, obrazovanje i učitelj. U periodu ranog djetinjstva učenici se susreću sa sadržajima koju su integrirani dvama kurikulumima: kurikulum međupredmetne teme Građanskog odgoja i obrazovanja te kurikuluma međupredmetne teme Zdravlje.

Analizom tih dvaju kurikuluma ostvarila se jasnija predodžba koji se sadržaji obrađuju za vrijeme sata razrednika, a koji za svrhu imaju ostvarivanje ishoda spolno/rodne ravnopravnosti. Analizom se uvidjelo kako se kurikulumi nadopunjavaju i kako zajedno funkcioniraju u ostvarivanju ove teme te je s time olakšana priprema i

planiranje rada na ovoj temi učitelju u nastavnom procesu. Učitelj je taj koji treba osvijestiti učenike o spolno/rodnoj ravnopravnosti vodeći se najjednostavnijim definiranjem glavnih pojmova kako bi učenicima približio temu uz rad u radionicama, na projektima, grupnim radovima i tako dalje. Naglasak se stavlja i na učiteljevu svijest o znanju o temi spolno/rodne ravnopravnosti, pa je tako bitna i rodno osviještena politika u obrazovanju.

Rodno osviještena politika znači reorganizaciju, unaprjeđivanje, razvoj i evaluaciju političkih procesa i to tako da je ravnopravnost spolova uključena na svim razinama i stupnjevima obrazovanja i u svim politikama. Pri poučavanju rodno osviještene politike važno je težiti kvalitetnom obrazovanju koje proizlazi iz usklađivanja rezultata s očekivanjima, poboljšanja i transformacije te osnaživanja, motivacije i sudjelovanja (Štimac Radin, 2010). Učitelj treba surađivati sa školom i njezinim stručnim suradnicima, sa stručnim osobama izvan škole iz različitih područja i zanimanja te s roditeljima. Na učitelju je velika odgovornost pri poučavanju i učenju učenika ovoj temi rada, ali je jednako tako tema vrlo bitna za poučavanje radi promicanja moralnih vrijednosti, stavova, mišljenja, kritičkog razmišljanja, vjerovanja i uvjerenja učenika. U tome učitelju pomaže stručna literatura, nastavni planovi i programi, kurikulumi, Zakoni republike Hrvatske kao i Konvencije i Deklaracije. Učitelj treba i mora učiti cijeli život te tako učenicima dati primjer da se cjeloživotnim učenjem unaprjeđuju znanja, vještine, sposobnosti i kompetencije u okviru bilo koje vrste djelovanja pojedinca.

Literatura

1. Agencija za odgoj i obrazovanje (2013). *Kurikulum Zdravstvenog odgoja*, Zagreb. Posjećeno na mrežnoj stranici 25.11.2019. : https://www.azoo.hr/images/zdravstveni/Kurikulum_ZO.pdf
2. Agencija za odgoj i obrazovanje, katalog. Posjećeno na mrežnoj stranici 15.1.2020. : <https://www.azoo.hr/index.php?view=catalog&id=33&p=4>
3. Borić, R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH. Posjećeno na mrežnoj stranici 10.12.2019. : https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf
4. Cesar, S., Ivanković Knežević, K. i sur. (2005). *Rodna perspektiva u politici i praksi*. Zagreb: Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI)
5. Giddens, A. (2007). *Sociologija*, Zagreb: Globus
6. Foran, S., Virdee, G. i sur.(2010). *Rodna ravnopravnost u obrazovnju i kroz obrazovanje*. Geneva: Inter-Agency Network for Education in Emergencies (INEE)
7. Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). *Sociologija-teme i perspektive*, Zagreb: Golden marketing
8. Hrvatski terminološki portal (2019). *Ravnopravnost*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Posjećeno na mrežnoj stranici 10.12.2019. : <http://nazivlje.hr/rijec/ravnopravnost/27906/> .
9. Hodžić, A., Bijelić, N. i Cesar, S. (2003). *Spol i rod pod povećalom: priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije*, Zagreb: Centar za edukacija, savjetovanje i istraživanje (CESI)
10. Lynch, K., Grummell, B. i Devine, D. (2006). *Who Manages Education? The Care Ceiling in Senior Appointment*, Palgrave Macmillan
11. Lodge, A. i Malone, R. (2006). *Love is of a man's life a thing apart, 'tis a woman's hole existence: gender differences in seeking and accessing promoted post sin Irish education*. Dubai: Trinity College

12. *Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje* (2010). Zagreb: Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
13. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006). Zagreb: Republika Hrvatska, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa.
14. Obiteljski zakon. Narodne novine, broj: 103/15. Posjećeno na mrežnoj stranici 16.12.2019. : <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>
15. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatsko. Narodne novine, broj 10 (2019). Posjećeno na mrežnoj stranici 27.11.2019. : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_217.html
16. Odluka o donošenju kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje za osnovne i srednje škole u Republici Hrvatskoj. Narodne novine, broj 10 (2019). Posjećeno na mrežnoj stranici 27.11.2019. : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_01_10_212.html
17. Opća Deklaracija o ljudskim pravima (1948). Narodne novine-međunarodni ugovori broj 12. Posjećeno na mrežnoj stranici 13.12.2019. : https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_za_stite_ljudskih_prava/I.Multilateralni_odnosi/1.Ujedinjeni_narodi/I-1.3Opca%20deklaracija%20o%20ljudskim%20pravima.pdf
18. Povelja Europske unije o temeljnim pravima. (2016/C 202/02). Službeni list Europske unije. Posjećeno na mrežnoj stranici 10.12.2019. : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=FR>
19. Preporuka o statusu učitelja (1966). Unesco. Posjećeno na mrežnoj stranici 17.12.2019. : https://www.matica-sindikata.hr/files/2015/02/PREPORUKA_O_STATUSU_UCITELJA.pdf
21. Program međupredmetnih i interdisciplinarnih sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja za osnovne i srednje škole. Posjećeno na mrežnoj stranici 15.1.2020.: http://www.centar-prosvjetnokulturni-madjara-os.skole.hr/Documents/program_go_os_ss.pdf
22. Spahić, A., i Gavrić, S. (2012). *Čitanka LGBT ljudskih prava*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar/ Fondacija Heinrich Boll.

23. Spajić-Vrkaš, V., Stričević, I., Maleš, D., i Matijević, M. (2004). *Poučavati prava i slobode. Priručnik za učitelje osnovne škole*. Zagreb: Filozofski fakultet
24. Središnji državni portal (2019). Svjetska zdravstvena organizacija. Zagreb: Ministarstvo zdravstva Republike Hrvatske. Posjećeno na mrežnoj stranici 25.11.2019. : <https://zdravlje.gov.hr/arhiva-80/ministarstvo-zdravlja/medjunarodna-suradnja/svjetska-zdravstvena-organizacija/711>
25. Štimac Radin, H., (2007): *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
26. Štimac Radin, H.,(2010). *Rodno osviještena politika u obrazovanju*. Zagreb : Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
27. Štimac Radin, H., (2014). *Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*. Zagreb : Ured za ravnopravnost spolova Vlade Republike Hrvatske
28. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Narodne novine, broj: 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18. Posjećeno na mrežnoj stranici 12.12.2019. : : <https://www.zakon.hr/z/317/Zakon-o-odgoju-i-obrazovanju-u-osnovnoj-i-srednjoj-%C5%A1koli>
29. Zakon o ravnopravnosti spolova. Narodne novine, broj: 82/08, 69/17. Posjećeno na mrežnoj stranici 28.11.2019. : <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova>

Popis slika

1. Slika 1. Animacija ravnopravnosti muškaraca i žena
2. Slika 2. „Konvencija o pravima djeteta“

Popis tablica

1. Tablica 1: Analiza kurikuluma Zdravstvenog odgoja (2013)
2. Tablica 2: Analiza kurikuluma za međupredmetnu temu Zdravlje (2019)
3. Tablica 3: Analiza kurikuluma za međupredmetnu temu Građanski odgoj i obrazovanje (2019)

Sažetak

Suvremeno društvo sve više teži jednakosti, pravima i slobodi. Jednakost u spolovima i rodnim ulogama težnja je povijesnih borbi za ženska prava koja je svoje čvrste temelje sazidala u feminističkom pokretu. Borbom za temeljna ljudska prava doneseni su dokumenti kojima se i današnje društvo vodi. Svaki čovjek ima jednako pravo na život, obrazovanje, slobodu, sudjelovanje u javnom, političkom i kulturnom životu bez obzira na njegov spol, dob, vjersku i rasnu pripadnost. Kako bi učenike upoznali s temom spolno/rodne ravnopravnosti, analizirani su kurikulumi međupredmetnih tema Zdravlje i Građanskog odgoja i obrazovanja te kurikulum Zdravstvenog odgoja kako bi se usporedilo i ustanovilo da se jedan na drugoga nadovezuju te da se u njima nalaze ključni sadržaji koji učitelju olakšavaju planiranje i programiranje sadržaja ove teme.

Intervjuom s osobljem udruge „Brod“ postigla se jasnija predodžba o funkcioniranju nevladinih organizacija i funkciji zakona koji su u zaštiti ranjivih skupina te na koji način pomažu ili odmažu realizaciji programa udruga. Analizom dvaju kurikuluma uvidjelo se da se u *Kurikulumu međupredmetne teme Zdravlje (2019)* ne pojavljuje kao samostalan modul odnosno domena spolno/rodne ravnopravnosti i odgovornog spolnog ponašanja, ali je zato integriran u druge domene, ne obuhvaćajući sve sadržaje i ishode koji su planirani u *Kurikulumu Zdravstvenog odgoja (2013)*. Domena Ljudska prava *Kurikuluma međupredmetne teme Građanski odgoj i obrazovanje (2019.)* podrazumijeva promicanje i zaštitu ljudskih prava koja se direktno može povezati s temom ovog rada. Odgojno-obrazovnim očekivanjima domene „Ljudska prava“ učenici prihvaćaju različitosti kao temelj identiteta svakog pojedinca u zajednici te razvijaju svijest i osjetljivost za druge i drugačije u njihovoj okolini. Osim poučavanja učenika o toj temi, škole također uvode rodno osviještenu politiku unutar svoje zajednice dajući tako primjer učenicima. Uloga učitelja je tu najvažnija. Kao stručna osoba koja prenosi svoje znanje i stavove i mišljenja nužno je da radi na sebi odnosno uči cijeli život te da razvija svoje kompetencije.

Ključne riječi: spol, rod, prava, kurikulum, rodno osviještena politika, učitelj

Abstract

Modern society is increasingly striving for equality, rights and freedom. Sex equality and gender roles are the aspirations of historical struggles for women's rights that have built their solid foundations in the feminist movement. The fight for fundamental human rights has resulted in the documents that guide today's society. Everyone has the same right to live, education, freedom, participation in public, political and cultural life, regardless of gender, age, religion or race. In order to familiarize the students with the topic of gender equality, the curricula of the cross-curricular topics Health and Citizenship Education were analyzed, as well as the curriculum of the Health Education in order to compare and find that they complement each other and that they contain key contents that make it easier for the teacher to plan and programming the content of this topic. Interviews with the staff of the "Brod" association resulted in a clearer picture of the functioning of non-governmental organizations and the function of the laws that protect vulnerable groups and how they help or delay the implementation of the programs. The analysis of the two curricula revealed that the Cross Curriculum Health (2019) does not appear as a stand-alone module, domain of sex/ gender equality and responsible sexual behavior, but is therefore integrated into other domains, not covering all contents and outcomes planned in the Curriculum Health Education (2013). The Human Rights Curriculum domain of the cross-curricular theme Citizenship Education (2019) implies the promotion and protection of human rights that can be directly linked to the topic of this paper. With the educational expectations of the Human Rights domain, students embrace diversity as the basis of each individual's identity in the community, and develop awareness and sensitivity for others in their environment. In addition to teaching students about the topic, schools also introduce gender mainstreaming within their community, setting an example for students. The role of the teacher is paramount here. As a professional person who imparts his knowledge and attitudes and opinions, is necessary to work on himself and learn all his life to develop his competences.

Keywords: sex, gender, rights, curriculum, gender mainstreaming, teacher